

بررسی اثر زمانی و شدت تحریم‌های سازمان ملل و ایالات متحده

بر شاخص فلاکت کشورهای هدف

ادریس کریمی^۱

زهرا فتوره چی^۲

محمد حسن زاده محمودآباد^۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۰/۲۸

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۹/۶

چکیده

این مقاله، به بررسی اثر زمانی و شدت تحریم‌های سازمان ملل و ایالات متحده بر شاخص فلاکت، در ۴۱ کشور تحریم شده طی سال‌های ۲۰۱۸-۱۹۹۱ با استفاده از داده‌های ترکیبی نامتوازن جدید و روش حداقل مربعات تعمیم یافته می‌پردازد. نتایج برآورد مدل‌های مربوط به بررسی اثر زمانی تحریم‌های سازمان ملل و ایالات متحده، نشان می‌دهد که در ارتباط با تأثیر تحریم‌ها بر شاخص فلاکت، اثر زمانی وجود ندارد؛ به طوری که گذشت زمان، در افزایش یا کاهش تأثیر تحریم‌ها بر شاخص فلاکت تأثیرگذار نیست. همچنین، نتایج تخمین مدل‌های مرتبط با بررسی اثر شدت تحریم‌های سازمان ملل و ایالات متحده بر شاخص فلاکت، نشان می‌دهد اعمال تحریم‌های خفیف و متوسط سازمان ملل، اگرچه می‌توانند اثر مثبت بر شاخص فلاکت داشته باشند ولی این اثر بر شاخص فلاکت، معنی‌دار نیست؛ اما تحریم‌های شدید سازمان ملل، تأثیری مثبت و معنی‌دار در جهت افزایش شاخص فلاکت داشته است. علاوه بر این، اعمال تحریم‌های متوسط ایالات متحده، تأثیر معناداری بر شاخص فلاکت نداشته، ولی تحریم‌های خفیف و شدید ایالات متحده، به ترتیب، با متوسط ضرایب ۳/۲۰ و ۱۲/۱۴، تأثیری مثبت و معنی‌دار در جهت افزایش شاخص فلاکت داشته، و به طور کلی، تأثیر تحریم‌های چندجانبه سازمان ملل بر شاخص فلاکت، بیشتر از تحریم‌های یک‌جانبه ایالات متحده بوده است.

واژگان کلیدی: تحریم‌های اقتصادی، سازمان ملل، ایالات متحده، شاخص فلاکت

طبقه‌بندی JEL: E24, F53, F52, F51

۱. دانش آموخته کارشناسی ارشد اقتصاد دانشگاه محقق اردبیلی (نویسنده مسؤول)

edriskarimi22@yahoo.com

z.faturechi@yahoo.com

m.hassanzadeh@yahoo.com

۲. دانشیار گروه اقتصاد دانشگاه محقق اردبیلی

۳. دانشیار گروه اقتصاد دانشگاه محقق اردبیلی

۱. مقدمه

پس از جنگ سرد، تحریم‌های اقتصادی، به یکی از مهم‌ترین ابزارهای دولت در سیاست بین‌المللی تبدیل شده‌اند. از اوایل دهه ۱۹۹۰، ایالات‌متحده، اروپا و سایر اقتصادهای توسعه‌یافته، بیش از ۵۰۰ بار، تحریم‌هایی را علیه سایر کشورها به کار گرفته‌اند، و با این سیاست، می‌خواهند بدون اینکه به مداخله نظامی متوسل شوند، تأثیر خود را در صحنه جهانی اثبات کنند. از منع گسترش سلاح‌های هسته‌ای گرفته تا ترویج حقوق بشر، اهداف سیاسی پشت این تحریم‌ها متنوع و جاه‌طلبانه هستند، درحالی‌که خود این اقدامات، می‌تواند اشکال مختلفی به خود بگیرد. با این حال، اگرچه تحریم‌ها اغلب به‌عنوان گزینه‌ای صلح‌آمیز به‌جای اقدام نظامی به کار می‌روند، استفاده از آنها، بدون بحث و جدال نیست (Cashen, 2017).

به دلیل آثار عملی متفاوت تحریم‌ها و اقدام نظامی، سیاست‌گذاران، نگرشی متفاوت به این دو سیاست دارند. درگیری‌های نظامی، آسیب و تلفات برای طرفین ایجاد می‌کند و نتایج آن کاملاً ملموس است، اما آثار تحریم‌ها کمتر ملموس و محسوس بوده و اثر تخریبی کمتری دارد. شاید همین نکات، از دلایل جذابیت فراوان تحریم‌ها به‌عنوان یک ابزار اعمال قدرت باشد. مطمئناً سیاستمداران و مقامات دولتی، بهتر می‌توانند از زایل شدن یک-چهارم تولید ناخالص ملی دفاع کنند تا از دست دادن هزاران نظامی و غیرنظامی در جنگ‌ها؛ اما در سطح راهبردی و سیاست‌گذاری، اعمال درد از طریق تحریم‌ها، هدف یکسانی با عملیات نظامی دنبال می‌کند و آن، ایجاد محرک‌های یکسان در طرف مقابل است؛ به‌طوری که طرف مقابل، یا مقاومت کند و یا از پا بیفتد.

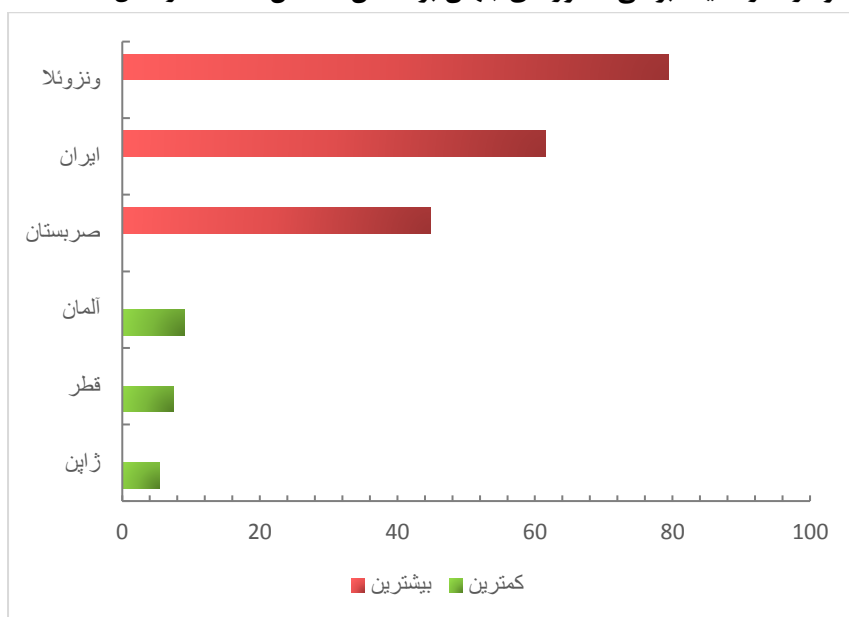
در دهه‌های اخیر، تحریم‌های بین‌المللی به یک ویژگی متداول و تکراری در تعاملات سیاسی بین دولت‌ها تبدیل شده است. با توجه به اهمیت این موضوع، در این نوشتار، اثر تحریم‌های اقتصادی بر شاخص فلاکت در کشورهای هدف را مورد بررسی قرار می‌دهیم. دشواری‌های ناشی از تحریم، می‌تواند اشکال مختلفی به خود بگیرد. کارشناسان، تحریم‌ها را ابزارهای اقتصادی و مخرب‌ترین تحریم‌ها را ابزارهایی می‌دانند که منافع اقتصادی کشورها را هدف قرار می‌دهد. شاخص‌های اقتصادی، مهم‌ترین شاخص‌های سنجش استقامت ملی هستند، گرچه تفسیر آنها نیز به همین اندازه در مقایسه با بیانیه‌های دولتی و تبلیغات دولتی مشکل خواهد بود. به‌راحتی، می‌توان تصویر ساده‌ای از وضعیت اقتصادی کشورهای در معرض تحریم ارائه کرد (Nephew, 2018).

شاخص فلاکت^۱، یکی از این شاخص‌ها است که نخستین بار در دهه ۱۹۶۰ میلادی توسط اقتصاددانی به نام آر‌تور اوکان^۲، برای ارائه تصویری از وضعیت اقتصاد آمریکا به رئیس‌جمهوری وقت،

1. Misery Index
2. Arthur Okun

لیندون جانسون^۱ معرفی شده و توسط رابرت بارو^۲ توسعه یافته، و روش محاسبه آن، بسیار ساده و مبتنی بر حاصل جمع دو شاخص اصلی یعنی نرخ بیکاری و نرخ تورم است. البته امروزه، طبق نظر دانشگاه جان هاپکینز، این معادله را که به وسیله اوکان معرفی شده، به عنوان شاخص و نماگر صحیح فلاکت نمی‌شناسند و معادله رابرت بارو که در آن، تولید ناخالص داخلی و نرخ سود بانکی هم در کنار نرخ بیکاری و تورم در نظر گرفته شده، به عنوان شاخص فلاکت به کار می‌برند. نمودار زیر، وضعیت برخی کشورهای جهان را بر اساس شاخص فلاکت در سال ۲۰۱۸ نشان می‌دهد.

نمودار ۱. وضعیت برخی کشورهای جهان بر اساس شاخص فلاکت در سال ۲۰۱۸

منبع: آمارهای بانک جهانی

در ادامه و در بخش دوم، مبانی نظری موضوع، و در بخش سوم، مطالعات تجربی مرتبط با تحقیق مرور می‌شوند. در بخش چهارم، به معرفی مدل و روش تحقیق پرداخته شده، و در قسمت پنجم، یافته‌های تجربی تحقیق مورد تحلیل قرار می‌گیرند. بخش ششم و پایانی مقاله نیز به نتیجه‌گیری تحقیق اختصاص یافته است.

1. Lyndon Johnson
2. Robert Barro

۲. ادبیات موضوع و فرضیه‌ها

بسیاری از مردم عادی، می‌توانند تعریفی ظاهراً قابل قبول و ملموس از تحریم‌ها ارائه کنند. یکی از معمول‌ترین تعاریفی که از تحریم‌ها می‌توان به دست داد، این است که تحریم‌های اقتصادی، اقدامات اجباری علیه یک یا چند کشور برای ایجاد تغییر در سیاست‌ها و یا دست کم بازگوکننده ایده‌های یک کشور در قبال سیاست دیگر کشورها است (Carter, 1992).

همان‌طور که وودرو ویلسون^۱، رئیس‌جمهور سابق آمریکا هم این‌طور بیان کرد: «ملتی تحریم شده است که آن کشور در معرض تسلیم (در محاصره) قرار دارد. این اصلاح (چاره) اقتصادی صلح‌آمیز، ساکت و مرگبار را اعمال کنید و نیازی به نیروی نظامی نیست (Heine-Ellison, 2001).

اگرچه قبل از سال‌های سده ۱۹۰۰، مثال‌هایی وجود دارد که نشان می‌دهد، تحریم‌ها به‌خودی خود به‌عنوان یک ابزار مفید برای تهدید و تنبیه به کار گرفته شده‌اند تا از یک درگیری بزرگ‌تر جلوگیری شود و از طریق آن، به یک پیروزی دیپلماتیک رسید؛ اما عملاً در سال‌های سده ۱۹۰۰ بود که تحریم‌ها گسترده‌تر، و با بسامد بیشتر خود، به‌عنوان یک ابزار سیاست خارجی مستقل، به کار گرفته شدند. این تحول شاید بیشتر به دلیل ماهیت تمامیت‌خواه جنگ‌ها باشد که از جنگ جهانی اول خود را نشان داد و بعدها دولتمردان می‌خواستند با استفاده از روش‌های جایگزین، از خونریزی اجتناب کنند. به هر حال به همان اندازه که جنگ‌ها ویرانگرتر و خشونت‌بارتر می‌شدند؛ قدرت اقتصادی کشورها نیز تحلیل می‌رفت و مردم نیز جان خود را از دست می‌دادند. در این زمان استراتژیست‌ها به دنبال راه‌های جدیدتری بودند تا بتوانند اراده خود را بر رقبا و حریفان دیکته کنند. در این بین، قدرت اقتصادی، جاده تجربه نشده‌ای بود، خصوصاً در زمان جنگ سرد که در آن، با همه خشونت‌های جانبی که وجود داشت، به کار گرفتن قدرت به قیمت تقابل مستقیم نبود، یعنی همان تقابلی که بسیاری از آن می‌ترسیدند. بررسی راهبرد تحریم‌ها یعنی اینکه چطور توانسته‌اند افعال کشور هدف و مورد تحریم را تغییر بدهند، در حال حاضر از اهمیت بالایی برخوردار است، و در دهه‌های گذشته، تحریم‌ها به ابزاری محبوب در سیاست خارجی ایالات متحده آمریکا تبدیل شده و می‌تواند در آینده برای سایر قدرت‌های جهانی نیز به ابزاری مطلوب تبدیل شود. برای مثال، روسیه وقتی با حمله به یکی از جنگنده‌هایش توسط کشور ترکیه در سال ۲۰۱۶ مواجه شد، تصمیم گرفت از تحریم‌های اقتصادی استفاده کند تا اقدامات نظامی و این رویکرد، به‌رغم روحیه نظامی‌گری که در دولت روسیه وجود داشت، اتفاق افتاد. چین هم برای مقابله با استقرار یک سامانه موشکی ساخت ایالات متحده آمریکا توسط کره جنوبی در پاسخ به تهدیدات موشک‌های بالستیک کره شمالی، این کشور را هدف تحریم‌های حوزه گردشگری، تجارت و هتلداری قرار داد. در سال ۱۹۶۰ چندین کشور

1. Woodrow Wilson

از تحریم‌های اقتصادی برای اعمال قدرت و خواست خود در بخش‌های مختلف استفاده کردند (Richard Nephew, 2018).

تحریم‌های بین‌المللی به‌طور کلی، به اقدامات تنبیهی انجام شده توسط یک کشور، گروهی از کشورها یا یک سازمان بین‌المللی علیه کشورهایی که تعهدات، معاهدات و موافقت‌نامه‌های بین‌المللی را تضعیف و یا تهدید می‌کنند، اشاره دارد (Lacy & Niou, 2010) و غالباً توسط کشورهایی با قدرت اقتصادی قوی به‌عنوان ابزاری برای مبارزه و تضعیف قدرت سیاسی، اقتصادی و نظامی سایر کشورها آغاز می‌شوند (Pape, 1997) و به‌عنوان وسیله مهمی برای حفظ امنیت و منافع ملی، اعمال تحریم‌های بین‌المللی می‌تواند در روابط بین‌الملل تأثیر بگذارد (Hovi et al., 2005; Peksen, 2009).

ایران، روسیه، عراق و ... از جمله کشورهایی هستند که در سال‌های اخیر، هدف تحریم‌های اقتصادی قرار گرفته‌اند.

تحریم‌ها در صورتی موفقیت‌آمیز به نظر می‌رسند که بتوانند آسیب قابل توجهی به اقتصاد کشور هدف وارد کنند؛ در حالی که خسارت اندکی به اقتصاد کشور اعمال‌کننده تحریم وارد کرده باشد. ادبیات عظیم و پر جنب‌وجوش در مورد اثرات نامطلوب تحریم‌های اقتصادی بر وضعیت بشردوستانه و اقتصادی کشورهای هدف، وجود دارد.

در زمینه اقتصادی، تحریم‌ها، تأثیر منفی قابل توجهی بر تجارت کشورهای هدف می‌گذارد (Yang et al., 2009).

به‌طور جدی‌تر، تحریم‌های اقتصادی، ثبات مالی را تضعیف، و احتمال ایجاد بحران ارزی را بیشتر می‌کند (Peksen & Son, 2015).

رشد تولید ناخالص داخلی نیز تحت تأثیر تحریم‌های بین‌المللی از منظر کلان اقتصادی قرار دارد (Neuenkirch & Neumeier, 2015).

تحریم‌های بین‌المللی همچنین باعث می‌شود که مشکلات اجتماعی - برای مثال، افزایش نابرابری درآمد - و محیط زیستی در کشورهای مورد تحریم (Afesorghor & Mahadevan, 2016)، افزایش تورم (Heine-Ellison, 2001)، افزایش بیکاری (Abdusalam faraj & Ali salman, 2008)، گسترش شکاف فقر (Neuenkirch & Neumeier, 2016) و افزایش تخریبات محیط زیستی (Fotourehchi, 2010) تشدید شود.

چندین کانال وجود دارد که از طریق آن، تحریم‌ها ممکن است بر عملکرد اقتصادی کشور هدف تأثیر بگذارد. واضح‌ترین آنها شامل افت در صادرات و واردات، کاهش قدرت چانه‌زنی در بازارهای بین‌المللی و کاهش (انقباض) جریان سرمایه بین‌المللی، یعنی خروج سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، کمک خارجی و کمک‌های مالی می‌شود (Hufbauer et al., 2009; Evenett, 2002).

تحریم‌های اقتصادی، دو نوع تجاری و مالی است که تحریم‌های تجاری، معمولاً گزینشی است و یک یا چند کالا را دربر می‌گیرد، اما تحریم‌های مالی شامل کمک‌های رسمی و دولتی است و در شدیدترین مرحله، به مسدود کردن دارایی‌های دولت هدف منجر می‌شود. در نتیجه این تحریم‌ها، روند مناسبات مالی را متوقف و از انجام گرفتن فعالیت‌های تجاری دولت هدف، به صورت مستقیم یا غیرمستقیم، جلوگیری به عمل می‌آورد. به این ترتیب، تحریم‌های مالی، بویژه در موارد تأمین مالی طرح‌های بنیادی توسعه، شرایط دشوارتر می‌شود و هزینه‌های بیشتری را بر کشور هدف تحمیل می‌کند (Hufbauer *et al.*, 2009).

تحریم‌های تجاری از نوع تحریم واردات از کشور هدف، ثروت کشور هدف را از طریق کاهش دریافتی‌های صادراتی کاهش می‌دهد. تحریم واردات از کشور هدف، به معنای محدود کردن صادرات کالاهای خاصی (مانند نفت از ایران، عراق و سوریه)، یا تمام کالاهای وارداتی از کشور هدف (مانند کوبا) است، با این منظور که توانایی کشور هدف جهت تأمین مالی اجرای سیاست‌های اقتصادی و ...، کاهش یابد (Eyler, 2007).؛ به عبارت دیگر، در این شیوه، واردات کالاهایی از کشور هدف ممنوع می‌شود که اقتصاد آن کشور، اتکای زیادی به فروش آن کالا داشته باشد؛ بنابراین، این نوع تحریم به کاهش درآمدهای ارزی کشور هدف منجر می‌شود و این مسأله می‌تواند کاهش سطح درآمد و اشتغال را در کشور هدف به همراه داشته باشد.

تحریم تجاری از نوع تحریم صادرات به کشور هدف، می‌تواند باعث کمبود یک یا مجموعه وسیعی از کالاها در کشور هدف شود. اگرچه در این شرایط، کشورهای تحریم شده، سعی در جایگزینی واردات کالاها از سایر کشورها دارند تا از سد تحریم بگذرند، اما همین مسأله باعث کمبود کالا و افزایش قیمت می‌شود؛ بنابراین، تحریم‌های اقتصادی به کاهش عرضه کالاهای لازم در تأمین معیشت افراد جامعه می‌انجامد (Heine-Ellison, 2001). تحریم واردات به داخل کشور هدف از طریق کالاهای سرمایه‌ای و واسطه‌ای، میزان تولیدات داخلی، اشتغال و درآمد را کاهش می‌دهد.

تحریم‌های تجاری به طور غیرمستقیم بر بازارهای مالی کشور هدف اثرگذارند، تحریم‌های مالی نیز به صورت غیرمستقیم بر بازارهای کالایی کشور هدف تأثیر می‌گذارند. زمانی که کشور تحریم کننده، کشور هدف را از منابع مالی خویش محروم کند، در حقیقت عرضه و جوه را کاهش داده که به افزایش هزینه‌های تأمین مالی برای کشور هدف منتهی می‌شود.

در نوع دیگری از تحریم مالی نیز اقدام به کاهش یا قطع درآمد حاصل از دارایی‌های کشور هدف که در کشورهای تحریم کننده، سرمایه‌گذاری شده، می‌گردد که به بلوکه کردن دارایی‌ها معروف است. اگر کشور هدف از بازارهای مالی کشورهای تحریم کننده استفاده می‌کند، این نوع تحریم‌ها

می‌تواند کاملاً مؤثر باشند (Eyler, 2007). کمبود منابع مالی با کاهش سرمایه‌گذاری، به کاهش تولید، اشتغال و درآمد نیروی کار در کشور هدف منجر خواهد شد.

تحریم‌های مالی، می‌تواند بازار ارز را تحت تأثیر قرار دهد. تغییرات نرخ ارز ناشی از اعمال تحریم‌ها، می‌تواند نرخ تورم و بیکاری را تحت تأثیر قرار دهد و موجب نوسانات نرخ ارز و همچنین شکاف نرخ ارز اسمی و بازار آزاد می‌شوند. نوسانات نرخ واقعی ارز و انحراف آن از مسیر تعادلی، به شکل‌های گوناگون بر بسیاری از فعالیت‌های اقتصادی و بویژه بخش تولید انعکاس می‌یابد؛ زیرا این نوسانات، بیانگر بی‌ثباتی و عدم قطعیت زیاد در روند قیمت‌های نسبی، افزایش ریسک و کوتاه شدن افق سرمایه‌گذاری، هزینه‌های تعدیل بالا به علت جابه‌جایی تولید بین بخش‌های تجاری و غیر تجاری و بی‌ثباتی بازارهای مالی به علت اثر انتظارات تغییر نرخ ارز در نوسانات نرخ بهره می‌باشد.

همچنین، انحراف نرخ ارز واقعی از مسیر تعادلی آن، به توزیع نامناسب منابع، تخریب عملکرد بخش‌های مختلف اقتصادی و افزایش فرار سرمایه، کاهش کارایی اقتصادی، کاهش تولید و درنهایت، کاهش اشتغال منجر می‌شود (Domac & Shabsigh, 1999; Gala & Lucinda, 2006). قدرت اثرگذاری تحریم‌های اقتصادی بر اقتصاد کشور هدف، ممکن است با عوامل مختلف مرتبط باشد. به‌عنوان مثال، تأثیر تحریم‌های اقتصادی به شدت آنها بستگی دارد. انتظار می‌رود، تحریم‌های چندجانبه سازمان ملل متحد نسبت به تحریم‌های یک‌جانبه ایالات‌متحده، اثر ناخوشایندتری بر وضعیت کشور هدف داشته باشد؛ زیرا تعداد بیشتری از کشورها درگیر اعمال تحریم‌ها هستند. علاوه بر این، کشورهای هدف تحریم‌های ایالات‌متحده می‌توانند با تغییر دادن (جایگزین کردن) شرکای تجاری، دسترسی خود به بازارها و کالاهای خارجی را حفظ کنند.

همچنین برخی دلایل وجود دارد که نشان می‌دهد، تأثیرات مخرب تحریم‌های اقتصادی بر اقتصاد کشور هدف، در طول زمان کاهش می‌یابد. اول اینکه، طولانی شدن دوره تحریم، ممکن است نشان‌دهنده قدرت رژیم سیاسی حاکم باشد. مسلماً، زمانی که دولت هدف می‌تواند فشار اقتصادی و سیاسی مرتبط با تحریم‌های اقتصادی را تحمل کند، انتظارات از تحریم‌ها برای ایجاد تغییرات موردنظر (مطلوب) در محیط سیاسی و اجتماعی نیز کمتر خواهد بود که ممکن است، اعتماد سرمایه‌گذاران را به ثبات سیستم سیاسی و حقوقی دولت هدف بازگرداند. دوم آنکه، پس از گذشت زمان، دولت هدف و عوامل اقتصادی در داخل کشور هدف، ممکن است با وضعیت جدید سازگار شوند و یاد بگیرند که چگونه با موفقیت از اثرات اعمال تحریم اجتناب کنند و هزینه‌های اقتصادی خود را کاهش دهند. بنابراین فرضیه‌هایی که به‌صورت تجربی در این پژوهش آزمون خواهیم کرد، به‌صورت زیر خواهد

بود:

فرضیه اول: اثر تحریم‌های سازمان ملل و ایالات‌متحده، بر شاخص فلاکت در طول زمان، کاهش می‌یابد.

فرضیه دوم: اثر تحریم‌های سازمان ملل و ایالات‌متحده بر شاخص فلاکت با افزایش شدت تحریم‌ها، افزایش می‌یابد.

۳. پیشینه پژوهش

از آنجا که بررسی تأثیر تحریم‌های اقتصادی بر شاخص فلاکت، موضوع جدیدی بوده و پژوهشی در این زمینه انجام نشده است، لذا در این بخش، به برخی تحقیقات که به بررسی اثر تحریم‌های اقتصادی بر تورم، بیکاری به صورت مجزا و همچنین اثر زمانی و شدت تحریم‌ها پرداخته‌اند، اشاره می‌شود.

۳-۱. مطالعات داخلی

خاطری و همکاران (۲۰۱۹)، اثر تحریم‌های اقتصادی (به تفکیک قوی و ضعیف) بر حساب سرمایه را بررسی کرده‌اند. بدین منظور، یک فرضیه تدوین و برای آزمون آن از روش (ARDL) استفاده شده است. نتایج پژوهش، با استفاده از داده‌های سری زمانی ۱۳۵۷ تا ۱۳۹۵ برای ایران، حاکی از آن است که تحریم‌های اقتصادی قوی، تأثیری منفی و معنی‌دار بر حساب سرمایه، هم در کوتاه‌مدت و هم، در بلندمدت داشته‌اند؛ اما تحریم‌های اقتصادی ضعیف، به دلیل دور زدن تحریم‌ها، تأثیر معنی‌داری نداشته‌اند. به علاوه شدت تأثیر تحریم‌های اقتصادی قوی بر حساب سرمایه در کوتاه‌مدت، بیشتر از بلندمدت بوده است که نشان‌دهنده موفقیت سیاست‌گذاران در مقاوم‌سازی ساختارهای اقتصادی کشور در برابر تحریم‌ها و کاهش تأثیرات آنها می‌باشد.

نادمی و حسونند (۲۰۱۹)، به بررسی تأثیر شدت تحریم‌ها بر فقر در اقتصاد ایران در بازه زمانی ۱۳۹۲-۱۳۶۴ پرداختند. بدین منظور، با تصریح مدل مارکوف سوئیچینگ، شدت تحریم‌ها به همراه سایر عوامل کلان مؤثر بر فقر، مورد بررسی قرار گرفته، و نتایج برآورد مدل نشان می‌دهد که با افزایش درجه تشدید تحریم‌های اقتصادی، فقر مطلق در کشور افزایش یافته است. با توجه به نتایج پژوهش، ادعای تحریم‌کنندگان مبنی بر عدم تأثیرگذاری تحریم‌ها بر مردم را نمی‌توان پذیرفت. پس لازم است به دلایل حقوق بشری، تحریم‌های اقتصادی لغو شوند.

صادقی و طیبی (۲۰۱۸)، در پژوهشی، به بررسی و تحلیل اثرات تحریم‌های بین‌المللی و سایر عوامل تأثیرگذار بر نرخ تورم در ایران (۱۳۹۳-۱۳۶۰) با استفاده از روش خودتوضیحی با وقفه‌های گسترده (ARDL) پرداخته‌اند. نتایج حاصل از برآورد الگو، نشان داد که تحریم‌ها از طریق تغییرات در نرخ ارز و کسری بودجه دولت، تأثیر مستقیم و معناداری بر نرخ تورم داشته است.

آقایی و همکاران (۲۰۱۸)، به بررسی تأثیر تحریم‌های اقتصادی و تجاری بر روابط تجاری ایران و کشورهای عمده شریک تجاری در چهارچوب یک الگوی جاذبه تعمیم‌یافته، با استفاده از مدل‌های اقتصادسنجی پانل دیتا پرداختند. الگوسازی مدل تحقیق بر اساس داده‌های آماری سالانه طی سال‌های ۱۳۷۵ تا ۱۳۹۴ صورت گرفته است. یافته‌های این پژوهش، حاکی از این است که تحریم‌های ضعیف، تأثیر منفی‌شان بر ارزش صادرات و واردات ایران طی دوره مورد بررسی، کمتر بوده، اما تحریم‌های شدید و گسترده، تأثیر منفی قابل ملاحظه‌ای بر میزان صادرات و واردات کالاهای تجاری ایران داشته است.

کاررونی و خضری (۲۰۱۸)، اثر تحریم‌های اقتصادی بر واردات کالاهای سرمایه‌ای، واسطه‌ای و مصرفی ایران را طی دوره زمانی ۱۳۶۰-۱۳۹۲ بررسی کرده‌اند. برای این منظور، ابتدا بر مبنای معیارهای ارائه‌شده هافبائر، تحریم‌ها در سه طیف ضعیف، متوسط و قوی تقسیم‌بندی و به‌صورت دو متغیر مجازی وارد مدل شده و سپس تأثیر این متغیرهای مجازی به همراه سایر متغیرهای مدل بر واردات ایران، به تفکیک کالاهای سرمایه‌ای، واسطه‌ای و مصرفی با استفاده از الگوی حداقل مربعات کاملاً اصلاح‌شده (FMOLS)، مورد ارزیابی قرار گرفته، و نتایج حکایت از این دارد که تحریم‌های اقتصادی، چه ضعیف و چه قوی، واردات کالاهای واسطه‌ای را کاهش داده و تحریم‌های اقتصادی ضعیف، اثر مثبت بر واردات کالاهای سرمایه‌ای داشته، همچنین واردات کالاهای مصرفی در جریان تحریم‌های اقتصادی قوی، افزایش یافته و تحریم‌های اقتصادی ضعیف، اثر معناداری بر واردات کالاهای مصرفی، نداشته است.

نادمی و صداقت (۲۰۱۸)، در پژوهشی، به بررسی اثر شوک‌های قیمتی نفت و تحریم‌های اقتصادی بر رژیم بیکاری در ایران پرداختند. برای این منظور، اثر شوک‌های مثبت و منفی قیمت نفت و همچنین شدت تحریم‌ها بر نرخ بیکاری ایران طی دوره ۱۳۹۴-۱۳۵۹ با استفاده از روش مارکوف سوئیچینگ، مورد بررسی قرار گرفته، و نتیجه حاصل از این پژوهش، نشان می‌دهد که شوک مثبت قیمت نفت، تأثیری منفی بر بیکاری داشته، و موجب کاهش بیکاری شده، و در مقابل، شوک منفی قیمت نفت، تأثیری مثبت و افزایشی بر نرخ بیکاری داشته است. همچنین نتایج برآورد مدل بیکاری، نشان می‌دهد که افزایش شدت تحریم‌ها بر بیکاری، تأثیری افزایشی داشته‌اند. نهایتاً اینکه، اقتصاد ایران به‌طور متوسط، ۲/۸ دوره (سال) در رژیم بیکاری بالا، و ۱/۴ دوره (سال) در رژیم بیکاری پایین قرار دارد که حاکی از پایداری بیکاری بالا در اقتصاد ایران است.

نادمی و همکاران (۲۰۱۷)، به بررسی مدل‌سازی اقتصادسنجی تأثیر تحریم‌ها بر بازار ارز و مکانیسم انتقال آن به متغیرهای اقتصاد کلان ایران پرداختند. ابتدا آثار مستقیم تحریم‌ها بر بازار ارز با روش‌های ARMAX و GARCH مورد بررسی قرار گرفت که نتیجه آن، نشان داد که تحریم‌ها،

سه اثر مستقیم بر بازار ارز دارند که عبارت‌اند از: افزایش نرخ ارز، افزایش شکاف بین نرخ ارز رسمی و بازار آزاد و افزایش نوسانات نرخ ارز. سپس این سه تأثیر تحریم‌ها بر بازار ارز، روی متغیرهای تورم و بیکاری ارزیابی شد تا به نوعی، اثرات غیرمستقیم تحریم‌ها از طریق بازار ارز بر متغیرهای کلان مدل‌سازی شود. در این قسمت، از دو مدل با تصریح مارکوف سوئیچینگ استفاده شد که نتایج برآورد مدل‌ها نشان می‌دهد، تحریم‌ها به‌طور غیرمستقیم از طریق بازار ارز، بر نرخ تورم و بیکاری، تأثیری افزایشی داشته‌اند؛ به عبارت دیگر، افزایش شکاف نرخ ارز، افزایش نوسانات نرخ ارز و افزایش نرخ ارز واقعی، تأثیرشان بر نرخ بیکاری و تورم، مثبت و معنی‌دار بوده، و موجب افزایش همزمان نرخ بیکاری و نرخ تورم شده‌اند.

سادات‌اخوی و حسینی (۲۰۱۷)، در مقاله‌ای با عنوان «ارزیابی تأثیر تحریم‌های اقتصادی بر تورم اقتصاد ایران»، با بهره‌گیری از روش تخمین QLS و داده‌های فصلی سال‌های ۱۳۸۲ تا ۱۳۹۳ نشان دادند که اثرگذاری مستقیم تحریم بر تورم به‌صورت انتظاری و اثرگذاری غیرمستقیم تحریم بر تورم از طریق نقدینگی است.

کیماسی و همکاران (۲۰۱۶)، تأثیر تحریم‌های نظام بانکی کشور بر سودآوری آنها را بررسی کرده‌اند. بدین منظور از داده‌های تابلویی ۲۲ بانک کشور در طی دوره ۱۳۹۳-۱۳۸۶ روش اقتصادسنجی حداقل مربعات تعمیم‌یافته امکان‌پذیر (FGLS) برای تحلیل داده‌ها، استفاده شده است. نتایج حکایت از آن دارد که تحریم بانک مرکزی و قطع سوئیفت، به‌طور مستقیم و بلوکه شدن حجم وسیعی از درآمدهای نفتی کشور با ایجاد وضعیت رکودتورمی، به‌طور غیرمستقیم و نیز تحریم بانک‌های کشور از طریق عدم پذیرش اعتبارات اسنادی (LC) آنها توسط بانک‌های خارجی، دارای تأثیر منفی بر سودآوری نسبت‌های «ROE و ROA» بانک‌ها به‌عنوان یکی از مهم‌ترین شاخص‌های عملکردی آنها بوده است.

گرشاسبی و یوسفی (۲۰۱۶)، با استفاده از تکنیک حداقل مربعات سه مرحله‌ای و داده‌های سری زمانی در دوره ۱۳۸۹-۱۳۵۷، به بررسی اثرات تحریم بین‌المللی بر متغیرهای کلان اقتصادی ایران پرداختند. بدین منظور، با روش تحلیل عاملی اکتشافی، شاخصی جدید برای تحریم در مدل‌سازی اقتصادی به‌کار گرفتند. نتایج، نشان داد که اثرات مستقیم تحریم بر دو متغیر رشد اقتصادی و رابطه مبادله بوده است؛ و اثرات تحریم بر سایر متغیرها از طریق تأثیرپذیری این دو متغیر، تحت تأثیر قرار می‌گیرد. علاوه بر سنجش اثرات مستقیم تحریم، اثرات غیرمستقیم با بهره‌برداری از ابزار شبیه‌سازی، مورد بررسی قرار گرفته است. تفاضل مقدار متغیرها در سناریوی مبنا (با لحاظ متغیر تحریم) و سناریوی یک (با حذف متغیر تحریم)، میزان تأثیرپذیری را مشخص، و نتایج نشان داد که در سال ۱۳۸۹، اثر تحریم‌های اقتصادی بر متغیرهای شاخص قیمت کالاهای صادراتی، سرمایه‌گذاری

خصوصی، نقدینگی، شاخص قیمت مصرف‌کننده، صادرات غیرنفتی، مصرف خصوصی، مالیات و اشتغال، به ترتیب، برابر با $۸/۷$ ، $-۷/۴$ ، $-۳/۶$ ، $۲/۳$ ، $-۲/۹$ ، $-۱/۸$ ، $۰/۹$ و $-۰/۵$ درصد از رقم مطلق این متغیرها در سال ۱۳۸۹ بوده است. همچنین به نظر می‌رسد که رابطه مستقیمی میان شدت تحریم‌ها و آثار آن بر متغیرهای اقتصادی وجود دارد.

فدائی و درخشان (۲۰۱۵)، با استفاده از داده‌های سری زمانی و به‌کارگیری مدل خودتوضیح با وقفه‌های گسترده (ARDL)، تأثیر تحریم‌های اقتصادی بر رشد اقتصادی را طی سال‌های ۱۳۹۲-۱۳۵۷ بررسی کرده‌اند. نتایج تخمین کوتاه‌مدت، نشان می‌دهد، اعمال تحریم‌های ضعیف، تأثیر معناداری بر رشد اقتصادی نداشته، ولی تحریم‌های متوسط و قوی در کوتاه‌مدت، به ترتیب، با ضرایب $۰/۰۹۸$ و $۰/۴۳$ ، تأثیر منفی بر رشد اقتصادی داشته، و نتایج رابطه بلندمدت، نشان می‌دهد که اعمال تحریم‌های اقتصادی ضعیف و قوی در بلندمدت، تأثیر معناداری بر رشد اقتصادی نداشته، ولی تحریم‌های متوسط با ضریب $۰/۰۲۴$ در بلندمدت، تأثیر منفی بر رشد اقتصادی داشته، و در نهایت، ضریب جمله تصحیح خطا در این مدل، $(-۰/۴۰۷)$ به دست آمده است.

علیزاده و همکاران (۲۰۱۵)، در پژوهشی، به تأثیر تحریم‌های اقتصادی بر سطح اشتغال در ایران پرداختند. در این پژوهش، آثار تحریم‌های اقتصادی بر سطح اشتغال کشور طی سال‌های ۱۳۹۱-۱۳۵۸ و در قالب روش OLS، مورد بررسی قرار گرفت. در این راستا، براساس ترکیبی از طبقه‌بندی‌های موجود، تحریم‌های اقتصادی به دو بخش تحریم‌های یک‌جانبه و چندجانبه گسترده تقسیم شدند و اثرات آنها با استفاده از دو متغیر مجازی بررسی شد. یافته‌های تحقیق، حاکی از وجود یک رابطه منفی و معنادار بین تحریم‌های اقتصادی یک‌جانبه و سطح اشتغال کل است؛ به‌طوری‌که سطح اشتغال در صورت وجود تحریم‌ها، ۳ درصد کمتر از زمانی بوده که این نوع تحریم‌ها وجود نداشته است؛ در حالی که طبق نتایج، تحریم‌های چندجانبه گسترده، اثر معناداری نداشتند.

۲-۳. مطالعات خارجی

قربانی‌دستجردی و همکاران (۲۰۱۸)، به بررسی رابطه تحریم‌های اقتصادی و تورم در ایران پرداختند. برای این منظور، شاخص تحریم‌های مالی و تجاری (شاخص TF) را ایجاد کردند. نتایج این مطالعه، نشان داد، زمانی که اقتصاد ایران تحریم‌های آزاد یا سبک را تجربه می‌کند، شاخص TF تورم را کاهش می‌دهد؛ در حالی که تحریم‌های سنگین، باعث ایجاد بی‌ثباتی در نرخ ارز بازار و افزایش فاصله بین نرخ بازار و نرخ‌های رسمی ارز می‌شود. به‌علاوه، تحریم‌های اقتصادی، باعث افزایش تورم مورد انتظار در بین مردم و افزایش تورم می‌شود.

افسورگبور و مهادون (Afesorgbor & Mahadevan, 2016) با استفاده از تجزیه و تحلیل ۶۸ کشور هدف از سال ۱۹۶۰ تا ۲۰۰۸، به بررسی تأثیر تحریم‌های اقتصادی بر نابرابری درآمدی

کشورهای هدف پرداخته و نهایتاً نشان داده‌اند که شواهد تجربی قوی مبنی بر تأثیر زیان‌آور تحمیل تحریم‌ها بر نابرابری درآمد، وجود دارد. با تمرکز بر ابزارهای مختلف تحریم، مشخص شد که تحریم‌های مالی و تجاری، تأثیرات مختلفی بر نابرابری درآمد دارد. همچنین، اثرات نامطلوب تحریم‌ها زمانی که تحریم‌ها مدت طولانی‌تری طول می‌کشند، شدیدتر هستند.

نویانکرچ و نیومیر (Neuenkirch & Neumeier, 2016)، با استفاده از داده‌های سری زمانی طی دوره ۲۰۱۱-۱۹۸۲، به بررسی تأثیر تحریم‌های اقتصادی ایالات‌متحده بر فقر کشورهای هدف پرداختند. نتایج بررسی، نشان می‌دهد که اولاً، اعمال تحریم‌های ایالات‌متحده ۳/۵ درصد فقر را در کشورهای هدف افزایش می‌دهد؛ ثانیاً، تأثیرات نامطلوب تحریم‌های ایالات‌متحده بر فقر، با افزایش شدت تحریم‌ها، افزایش می‌یابد. همچنین این تأثیر برای تحریم‌های چندجانبه ایالات‌متحده، بیشتر از تحریم‌های یک‌جانبه ایالات‌متحده می‌باشد. در نهایت، تأثیر اعمال تحریم‌های ایالات‌متحده، در طی ۲۱ سال اول، روند افزایشی و سپس، کاهش‌ی دارد.

نویانکرچ و نیومیر (Neuenkirch & Neumeier, 2015) با استفاده از داده‌های سری زمانی طی دوره ۲۰۱۲-۱۹۷۶ با نمونه ۶۸ کشور، به بررسی تأثیر تحریم‌های اقتصادی سازمان ملل متحد و آمریکا بر رشد تولید ناخالص داخلی پرداختند. نتایج بررسی، نشان می‌دهد که اولاً، تحریم‌های اعمال‌شده توسط سازمان ملل، تأثیر قابل‌توجهی بر رشد اقتصادی دارد و به‌طور متوسط، اعمال تحریم‌های سازمان ملل متحد، نرخ رشد تولید ناخالص داخلی سرانه کشور هدف را بیش از ۲ درصد کاهش می‌دهد. ثانیاً، تأثیرات نامطلوب تحریم‌های ایالات‌متحده بر رشد واقعی تولید ناخالص داخلی، بسیار کوچک‌تر و کمتر از تحریم‌های سازمان ملل متحد است. اعمال تحریم‌های ایالات‌متحده، تولید ناخالص ملی کشور هدف را ۰/۷۵ الی ۱ درصد کاهش می‌دهد. تأثیرات نامطلوب تحریم‌های سازمان ملل، با افزایش شدت تحریم‌ها، افزایش می‌یابد ولی برای تحریم‌های ایالات‌متحده، با قاطعیت نمی‌توان گفت. همچنین تأثیر اعمال تحریم‌های ایالات‌متحده و سازمان ملل، در طول زمان کاهش می‌یابد.

توزووا و قیوم (Tuzova & Qayum, 2015)، با استفاده از داده‌های فصلی دوره زمانی ۲۰۱۵-۱۹۹۹ و روش خودرگرسیون برداری (VAR)، به بررسی تأثیرات قیمت نفت و تحریم‌ها بر اقتصاد روسیه پرداختند. در این مطالعه، به‌منظور ارزیابی اثر تحریم‌ها، از متغیر مجازی استفاده شده است. نتایج، نشان می‌دهد که اقتصاد روسیه، به‌شدت از نوسانات در قیمت نفت و تحریم‌ها (از طریق تأثیرگذاری بر درآمدهای حاصل از صادرات نفت) تأثیرپذیر است، زیرا تغییرات قیمت نفت و تحریم‌ها بر متغیرهای مورد بررسی (نرخ تورم، نرخ واقعی ارز و تولید ناخالص داخلی) اثرگذار بوده‌اند. نرخ تورم در روسیه در سه‌ماهه آخر سال ۲۰۱۴، از ۷/۶۸ درصد به ۹/۵۸ درصد و در سه‌ماهه اول سال ۲۰۱۵

به ۱۶/۲ درصد رسیده است، همین‌طور در مدل پیش‌بینی کردند که تورم در دو سال آینده، حدود ۱۹/۵ درصد خواهد بود که مطمئناً بالاتر از هدف ۴/۵ درصد تورمی بانک مرکزی روسیه است. پورشهایی و دهمرده (۲۰۱۴)، با استفاده از رویکرد FMOLS، در بررسی تأثیر تحریم‌های اقتصادی و حمله‌های سفته‌بازی بر تورم، یافته‌اند که حملات سفته‌بازی، تأثیر مثبتی بر تورم دارد اما تحریم‌ها به‌طور غیرمستقیم، از طریق حملات سفته‌بازی، رکود، بحران ارزی، تورم انتظاری و غیره، بر نرخ تورم تأثیر می‌گذارد.

کاروسو (Caruso, 2003)، تأثیر تحریم‌های اقتصادی بر تجارت بین ایالات‌متحده و ۴۹ کشور را طی سال‌های ۱۹۶۲-۲۰۰۰ تحلیل کرد و به این نتیجه رسید که تحریم‌های گسترده و جامع، تأثیر منفی زیادی بر تجارت دوجانبه دارد، در حالی که این نتیجه، در مورد تحریم‌های محدود و متوسط، صدق نمی‌کند. همچنین نتایج برآورد دوم نشان می‌دهد که تحریم‌های گسترده یک‌جانبه، تأثیر منفی زیادی دارد، در حالی که تحریم‌های محدود و متوسط، تأثیر مثبت اندکی بر تجارت دوجانبه بین کشورهای هدف و سایر کشورهای G-7 ایجاد می‌کند.

۴. روش‌شناسی تجربی

پژوهش حاضر به لحاظ هدف، از نوع تحقیقات کاربردی و به لحاظ تجزیه‌وتحلیل، از نوع تجزیه‌وتحلیل رگرسیون می‌باشد. در این مطالعه، برای شناسایی متغیرها و جمع‌آوری اطلاعات، از روش‌های اسنادی و برای تجزیه‌وتحلیل آن، از روش‌های آماری و اقتصادسنج، بهره‌گیری، و آمار و اطلاعات موردنیاز پژوهش، از اطلاعات موجود در سایت رسمی بانک جهانی^۱، بانک فدرال رزرو^۲، وبسایت‌های کنگه ایالات‌متحده و وبسایت سازمان ملل استخراج شده است. برای ارزیابی تأثیرات تحریم‌های اقتصادی سازمان ملل متحد و ایالات‌متحده بر شاخص فلاکت کشورهای تحریم شده، دو مدل زیر برآورد می‌شود:

$$Y_{i,t} = \alpha_i + \beta' DUM_{i,t} + \gamma' X_{i,t} + \delta_t + \varepsilon_{it}$$

$$i = 1, 2, \dots, N$$

$$t = 1, 2, \dots, T$$

که در آن، $Y_{i,t}$ متغیر وابسته، $X_{i,t}$ نشان‌دهنده برداری از متغیرهای کنترلی، $DUM_{i,t}$ متغیر مستقل، α_i عرض از مبدأ، δ_t اثرات زمان بر روی جمله ثابت، و $\varepsilon_{i,t}$ جمله خطای مدل می‌باشد. متغیر وابسته در این مدل، شاخص فلاکت و متغیرهای کنترلی مورد استفاده شامل نقدینگی (پول گسترده^۳)

1. World Bank Data
2. Federal Reserve Bank
3. Broad Money (% of GDP)

(LIQ)، موجودی سرمایه^۱ (K)، تولید ناخالص داخلی به قیمت ثابت دلار آمریکا (۱۰۰) = ۲۰۱۰ GDP^۲ و درجه باز بودن تجاری (TO) (واردات و صادرات تقسیم بر تولید ناخالص داخلی^۳) می‌باشد.

برای انتخاب متغیرهای مؤثر بر شاخص فلاکت، تلاش شده است تا ضمن ملحوظ داشتن نظریه‌های مهم، از نتایج مطالعات تجربی نیز بهره گرفته شود. متغیر نقدینگی برگرفته از نظریه پولیون، متغیر تولید ناخالص داخلی به‌منظور بررسی اثرگذاری طرف عرضه اقتصاد بر رشد سطح قیمت‌ها استفاده شده است. ارتباط بین باز بودن تجاری و تورم را می‌توان بر اساس مدل بارو-گوردون بررسی نمود و اصلی‌ترین نظریه سنتی که به بررسی ارتباط بین تجارت و قیمت نسبی کالاها و همچنین قیمت نسبی عوامل تولید (نیروی کار و ...) در بین کشورها می‌پردازد، نظریه هکچر و اولین^۴ است. همچنین، بر اساس نظریه‌های اقتصادی، تقاضای نیروی کار، تابعی از موجودی سرمایه، تولید ناخالص داخلی و دستمزد است.

در این پژوهش، سعی در آشکار ساختن اثر تحریم‌های سازمان ملل و ایالات‌متحده بر شاخص فلاکت در ۴۱ کشور^۵ تحریم شده طی سال‌های ۲۰۱۸-۱۹۹۱، با استفاده از یک مدل معتبر و داده‌های جدید بوده، و مدل نهایی به‌صورت داده‌های ترکیبی و با استفاده از روش حداقل مربعات تعمیم‌یافته (GLS)، برآورد شده است. برای آزمون فرضیه‌ها، ابتدا، به ترتیب، تأثیر تحریم‌های سازمان ملل و ایالات‌متحده بر شاخص فلاکت در طول زمان، بررسی (فرضیه ۱)، سپس به تأثیر تحریم‌های سازمان ملل و ایالات‌متحده در سطوح مختلف این تحریم‌ها (خفیف، متوسط و شدید) پرداخته خواهد شد (فرضیه ۲). برای آزمون فرضیه دوم، تحریم‌ها را بر اساس شدت به سه نوع خفیف، متوسط و شدید، طبقه‌بندی کرده، و بین سه دسته تحریم، تبعیض قائل شده‌ایم. برای این منظور، برای هر دسته از تحریم‌ها، متغیر مجازی جداگانه در مدل به کار می‌بریم و اثرات هرکدام را جداگانه بررسی می‌کنیم.

1. Capital Stock at Constant National Prices
2. GDP (constant 2010 US\$)
3. Trade (% of GDP)
4. Heckscher & Ohlin
5. Angola, Cambodia, Cameroon, Central African Republic, China, Colombia, Croatia, Ecuador, El Salvador, Fiji, Gambia, Guatemala, Honduras, India, Indonesia, Iran, Iraq, Cote d'Ivoire, Jordan, Kenya, Malawi, Niger, Nigeria, Pakistan, Paraguay, Peru, Guinea-Bissau, Romania, Rwanda, Serbia, Sierra Leone, Vietnam, South Africa, Zimbabwe, Sudan, Thailand, Macedonia, Egypt, Venezuela, Yemen, & Zambia.

۴-۱. اطلاعات مربوط به تحریم‌های سازمان ملل متحد و ایالات متحده

ما یک مجموعه داده‌ای منحصربه‌فرد که شامل تمام تحریم‌های سازمان ملل متحد و ایالات متحده است که بین سال‌های ۱۹۹۱ تا ۲۰۱۸ رخ داده را گردآوری، و اطلاعات مربوط به تحریم‌های سازمان ملل متحد را از وبسایت سازمان ملل متحد و با مجموعه داده‌های وود (Wood, 2008) که متأسفانه در سال ۲۰۰۱ به پایان می‌رسد، طبقه‌بندی، همچنین برای داده‌های تحریم‌های ایالات متحده، به مجموعه داده‌های هافباوئر و همکاران (Hufbauer et al., 2009)، تکیه، و آن را با اطلاعاتی از وبسایت کنگره آمریکا تقویت کرده‌ایم. تحریم‌ها بر اساس تعاریف موجود در وود (Wood, 2008)، به سه نوع خفیف، متوسط و شدید طبقه‌بندی شده است (جدول ۱).

جدول ۱. طبقه‌بندی تحریم‌ها

تحریم‌های ایالات متحده	تحریم‌های سازمان ملل متحد	نوع تحریم شدت تحریم
استرداد (برگشت دادن) کمک‌های خارجی، ممنوعیت کمک‌های مالی، وام یا اعتبارات، یا محدودیت در فروش محصولات یا فن‌آوری خاص؛ شامل تحریم کالاهای اولیه نیست.	محدودیت در بدنه و سایر سخت‌افزارهای نظامی؛ معمولاً شامل محدودیت‌های سفر در مورد رهبری ملت یا سایر تحریم‌های دیپلماتیک نیز می‌شود.	خفیف
محدودیت‌های واردات یا صادرات، ممنوعیت سرمایه‌گذاری ایالات متحده و سایر محدودیت‌های (محدود) در تجارت، مالی و سرمایه‌گذاری بین ایالات متحده و کشور هدف	تحریم‌های سوخت، محدودیت در تجارت کالاهای اولیه، یا انباشت (فلج کردن) دارایی‌های عمومی و یا خصوصی	متوسط
تحریم‌های جامع اقتصادی مانند تحریم‌ها همه یا اکثریت فعالیت‌های اقتصادی بین ایالات متحده و کشور هدف	تحریم‌های جامع اقتصادی مانند تحریم‌ها همه یا اکثر فعالیت‌های اقتصادی بین کشورهای عضو سازمان ملل و کشور هدف	شدید

منبع: برگرفته شده از الگوی هافباوئر و تعاریف وود (Neuenkirch, and Neumeier, 2015)

از میان ۴۱ کشور مورد مطالعه، تحریم‌های سازمان ملل علیه ۱۳ کشور اعمال شده است، در حالی که در مجموع ۳۸ کشور، حداقل یک مشاهده غیرصفر برای تحریم‌های آمریکا دارند. علاوه بر این، تحریم‌های ایالات متحده به‌طور متوسط، شدیدتر از تحریم‌های سازمان ملل متحد است. مطمئناً این یافته‌ها تعجب‌آور نیست، زیرا تحریم‌های سازمان ملل متحد، باید توسط پنج عضو دائمی شورای

امنیت سازمان ملل تأیید و به تصویب برسد، در حالی که تحریم‌های ایالات‌متحده کافی است که توسط کنگره ایالات متحده آمریکا تصویب و به تأیید رئیس‌جمهور برسد. جالب این است که افزایش شدیدی در فرکانس (تناوب) تحریم‌های سازمان ملل متحد پس از پایان جنگ سرد دیده می‌شود. فرکانس تحریم‌ها در دهه ۱۹۹۰ به دلیل جنگ اول خلیج فارس، جنگ‌های یوگسلاوی و چندین جنگ داخلی در آفریقا، بیشتر است. در نهایت، ما شاهد کاهش قابل توجهی در تعداد کشورهای تحت تحریم‌های ایالات‌متحده پس از سال ۲۰۰۰ هستیم. تحقیقات، نشان می‌دهد که پس از حمله تروریستی در تاریخ ۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱، دولت آمریکا تحریم‌های بسیاری را علیه کشورهایی که از متحدان در جنگ علیه تروریسم بودند، لغو کرده است. دلیل لغو این تحریم‌ها - عموماً شامل تحریم تسلیحات - حمایت از این کشورها بود. لازم به ذکر است که متغیرهای کنترلی استفاده شده در مدل و تعداد ۴۱ کشور مورد مطالعه، با توجه به موجودیت اطلاعات در بانک جهانی (۲۰۱۸-۱۹۹۱)، انتخاب گردیده است.

۵. نتایج تجربی

به‌منظور برآورد مدل رگرسیون بر داده‌ها، نخست لازم است مانایی تک‌تک متغیرها بررسی شود، زیرا نامانایی متغیرها - چه در داده‌های سری زمانی و چه در داده‌های تابلویی - موجب بروز مشکل رگرسیون کاذب می‌شود. بدین منظور، از آزمون ریشه واحد لوین، لین و چو (LLC) و ایم، پسران و شین (IPS) استفاده شد. نتایج حاصل از این آزمون‌ها، در جدول (۲) آورده شده است.

جدول ۲. نتایج آزمون ریشه واحد مقطعی متغیرها

Im, Pesaran & Shin		Levin, Lin & Chui		
مقدار احتمال	آماره آزمون	مقدار احتمال	آماره آزمون	
۰/۰۰۰۰	-۳۲/۲۱	۰/۰۰۰۰	-۹۰/۱۱	MS
۰/۰۰۰۰	-۴/۰۸	۰/۰۰۰۰	-۵/۱۳	LIQ
۰/۰۰۱۴	-۲/۹۹	۰/۰۵۹۷	-۱/۵۵	K
۰/۰۰۰۰	-۹/۸۷	۰/۰۰۰۰	-۹/۰۶	GDP
۰/۰۰۰۱	-۳/۸۲	۰/۰۰۰۳	-۳/۴۵	TO

مأخذ: یافته‌های تحقیق

فرایند بررسی در این آزمون‌ها، به این صورت است که با عدم پذیرش فرضیه صفر، نامانایی متغیرها (فرض وجود ریشه واحد) رد می‌شود. با توجه به نتایج به‌دست آمده، برای متغیرهای شاخص

فلاکت، نقدینگی و درجه باز بودن تجاری فرضیه صفر مبنی بر نامانایی متغیرها در سطح اطمینان ۹۵ درصد، رد شده و نتایج، بیانگر پایایی این متغیرها است؛ اما برای متغیرهای تولید ناخالص داخلی و موجودی سرمایه، فرض آماری داشتن ریشه واحد برای این متغیرها، رد نمی‌شود. بنابراین، متغیرها نامانا می‌باشند؛ که نامانایی این متغیرها نیز با یک‌مرتبه تفاضل‌گیری، رفع می‌شود. با توجه به اینکه متغیرهای تولید ناخالص داخلی و موجودی سرمایه، با یک‌مرتبه تفاضل‌گیری، مانا شده‌اند، به‌منظور پرهیز از رگرسیون کاذب و بررسی وجود یا عدم وجود رابطه بلندمدت بین متغیرها، آزمون هم‌انباشتگی یا هم‌جمعی با استفاده از آزمون هم‌انباشتگی باقیمانده‌های کائو انجام شد. نتایج اجرای آزمون هم‌انباشتگی باقیمانده‌های پدرونی بر روی متغیرهای مدل فوق، به‌قرار زیر است:

جدول ۳. نتیجه آزمون هم‌انباشتگی

آزمون‌های درون بعدی			آزمون‌های میان بعدی				
ناموزون		موزون		آماره		احتمال	
Panel	v-Statistic	-۱/۶۸	۰/۹۵	-۲/۱۹	۰/۹۸	۰/۹۲	۰/۸۲
Group	rho-Statistic	۰/۳۶	۰/۶۴	-۰/۳۱	۰/۳۷	-۱۶/۷۶	۰/۰۰۰۰
Panel	PP-Statistic	-۱۲/۲۸	۰/۰۰۰۰	-۹/۶۵	۰/۰۰۰۰	-۸/۱۶	۰/۰۰۰۰
Group	ADF-Statistic	-۹/۰۴	۰/۰۰۰۰	-۷/۶۸	۰/۰۰۰۰		

مأخذ: یافته‌های تحقیق

آماره‌های حاصل از آزمون‌های درون‌بعدی و میان‌بعدی، شواهدی معنادار با سطح اطمینان ۹۵ درصد مبنی بر وجود رابطه هم‌انباشته ارائه، و پسماندهای حاصل از رابطه هم‌انباشته را مانا گزارش می‌کنند. پس از تأیید رابطه بلندمدت و بدون هراس از کاذب بودن رگرسیون، می‌توان از آزمون‌های اف‌لیمر و هاسمن برای تشخیص نوع داده‌های ترکیبی (تلفیقی و تابلویی) استفاده کرد. اولین گام در برآورد مدل‌های پانل دیتا، تعیین نمودن قیود وارد شده بر مدل اقتصادسنجی است؛ به‌عبارت دیگر، ابتدا باید مشخص کنیم که رابطه رگرسیونی در نمونه مورد بررسی، دارای عرض از مبدأهای ناهمگن و شیب همگن است یا اینکه فرضیه عرض از مبدأهای مشترک و شیب مشترک در بین مقاطع (مدل داده‌های تلفیقی)، پذیرفته می‌شود (Baltagi, 2008). بدین منظور، آزمون F-لیمر مورد استفاده قرار می‌گیرد. نتایج آماره آزمون، دلالت بر معنی‌دار بودن استفاده از مدل پانل به مدل تجمیعی دارد. نتایج این آزمون در جدول (۴) ارائه شده است.

جدول ۴. نتایج آزمون F-لیمر

مدل (۱)	مدل (۲)	مدل (۳)	مدل (۴)	مدل (۵)	مدل (۶)	مدل (۷)	مدل (۸)
آماره آزمون	۶/۵۶	۷/۱۷	۶/۸۷	۶/۵۹	۵/۵۵	۷/۱۴	۵/۶۸
احتمال	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰

مأخذ: یافته‌های تحقیق

در ادامه، به‌منظور انتخاب روش تخمین مناسب، از بین روش با اثرات ثابت و تصادفی، باید از آماره آزمون هاسمن استفاده شود. نتایج آماره آزمون هاسمن، به‌منظور انتخاب روش تخمین مناسب، نشان می‌دهد که برای تخمین مدل‌ها، استفاده از روش با اثرات ثابت نسبت به روش با اثرات تصادفی، مناسب‌تر است. نتایج این آزمون، در جدول (۵) ارائه شده است.

جدول ۵. نتایج آزمون هاسمن

مدل (۱)	مدل (۲)	مدل (۳)	مدل (۴)	مدل (۵)	مدل (۶)	مدل (۷)	مدل (۸)
آماره آزمون	۲۲/۸۸	۱۶/۵۲	۱۴/۱۱	۱۲/۰۱	۱۰/۵۰	۱۳/۹۷	۱۵/۵۸
احتمال	۰/۰۰۰۱	۰/۰۰۲۴	۰/۰۰۲۸	۰/۰۰۷۳	۰/۰۱۴۸	۰/۰۰۳۰	۰/۰۰۱۴

مأخذ: یافته‌های تحقیق

ماهیت داده‌های ترکیبی، ایجاب می‌کند که در بسیاری از مطالعات مبتنی بر این‌گونه داده‌ها، مشکل ناهمسانی واریانس و خودهمبستگی بروز کند. با توجه به تأثیر مهم ناهمسانی واریانس و خودهمبستگی در برآورد، لازم است، پیش از پرداختن به هرگونه تخمین در الگو، وجود یا فقدان واریانس ناهمسانی و خودهمبستگی تحقیق گردد؛ بدین منظور، از آزمون ناهمسانی واریانس والد تعدیل‌شده و آزمون خودهمبستگی وولدریج استفاده می‌شود. جدول (۶)، نتایج حاصل از به‌کارگیری این آزمون‌ها برای بررسی پدیده مذکور در الگوهای مورد بررسی را نشان می‌دهد.

بررسی مقادیر آماره کای‌اسکوئر در آزمون والد، نشان می‌دهد که فرضیه صفر مبنی بر همسانی واریانس‌ها رد می‌شود؛ بنابراین، مشکل ناهمسانی واریانس در مدل‌های تخمینی مشهود است. همچنین نتیجه حاصل از آزمون وولدریج، نشان می‌دهد که فرضیه صفر مبنی بر عدم وجود خودهمبستگی را می‌توان رد کرد؛ لذا می‌توان گفت، مدل‌های موردنظر با مشکل خودهمبستگی اجزاء اخلاص مواجه می‌باشند.

جدول ۶. نتایج آزمون‌های ناهمسانی واریانس و خودهمبستگی

مدل (۱)	مدل (۲)	مدل (۳)	مدل (۴)	مدل (۵)	مدل (۶)	مدل (۷)	مدل (۸)
آماره آزمون والد	۱/۹	۷۴/۲۴	۲/۱	۲/۹	۳/۰	۲/۳	۲/۴
احتمال	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰
آماره آزمون وولدریج	۱۲۰/۰۶	۱۰۶/۱۶	۱۲۵/۴	۱۲۵/۹	۱۳۰/۴	۱۲۳/۴	۱۲۴/۳
احتمال	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰	۰/۰۰۰۰

مأخذ: یافته‌های تحقیق

۵-۱. تأثیر تحریم‌ها در طول زمان

تاکنون، فرض کردیم که اثرات تحریم‌های اقتصادی سازمان ملل و ایالات متحده، در طول زمان ثابت می‌باشد. با این وجود، بنا به دلایلی که قبلاً اشاره کردیم، ممکن است با گذشت زمان، تأثیر مخرب تحریم‌های اقتصادی کاهش یابد. برای بررسی روند اثرات تحریم در طول زمان، با استفاده از متغیر اثر متقابل که حاصل ضرب متغیر تحریم‌ها با متغیری که سال‌های گذشته، از زمان اعمال، تحریم‌های مربوطه را اندازه‌گیری می‌کند، معادله اصلی را گسترش دادیم.

$$Eq. (1) \quad Ms_{i,t} = \alpha_i + B_1'UN_{i,t} + B_2'UNY_{i,t} + \gamma_1'LIQ_{i,t} + \gamma_2'K_{i,t} + \gamma_3'GDP_{i,t} + \gamma_4'TO_{i,t} + \delta_t + \varepsilon_{i,t}$$

$$Eq. (2) \quad Ms_{i,t} = \alpha_i + B_1'US_{i,t} + B_2'USY_{i,t} + \gamma_1'LIQ_{i,t} + \gamma_2'K_{i,t} + \gamma_3'GDP_{i,t} + \gamma_4'TO_{i,t} + \delta_t + \varepsilon_{i,t}$$

با توجه به این موضوع که وجود خودهمبستگی و واریانس ناهمسانی در مدل‌ها تأیید شد، لذا برای اینکه نتایج حاصل از تخمین مدل‌ها معتبر باشد، می‌باید به رفع این مشکلات اقدام کرد. جهت رفع مشکل ناهمسانی و خودهمبستگی، با استفاده از روش GLS، به تخمین مدل‌ها پرداخته شد. نتایج برآورد مدل در جدول (۷) ارائه شده است. همچنان که ملاحظه می‌شود، فرض اینکه با گذشت زمان، اثر تحریم‌ها بر شاخص فلاکت کاهش می‌یابد، رد می‌شود؛ چرا که به‌رغم منفی بودن، ضرایب متغیر حاصل، بی‌معنا است. در واقع، تأثیر کاهشی یا افزایشی تحریم‌ها، با گذشت زمان را نداشتیم. همچنین متغیرهای موهومی تحریم‌های سازمان ملل و ایالات متحده، بر شاخص فلاکت، تأثیر مثبت و معناداری دارند. اعمال تحریم‌های سازمان ملل و ایالات متحده، به ترتیب، به افزایش ۶/۸ و ۴/۰۲

درصدی در شاخص فلاکت منجر می‌شود؛ که نشان‌دهنده تأثیرگذاری بیشتر تحریم‌های سازمان ملل نسبت به تحریم‌های ایالات‌متحده بر شاخص فلاکت است.

جدول ۷. نتایج برآورد مدل: تأثیر تحریم‌ها در طول زمان

مدل (۲)			مدل (۱)			
احتمال	آماره آزمون	ضریب رگرسیون	احتمال	آماره آزمون	ضریب رگرسیون	
-	-	-	۰/۰۵۴ ^{**}	۱/۹۲	۶/۸۰	UN Sanctions
-	-	-	۰/۷۲۴	-۰/۳۵	-۰/۱۷۹	UN Sanctions *years
۰/۰۰۳ [°]	۲/۹۵	۴/۰۲	-	-	-	US Sanctions
۰/۲۷۵	-۱/۰۹	-۰/۲۱	-	-	-	US Sanctions *years
۰/۰۰۰ [°]	-۳/۵۸	-۰/۰۸	۰/۰۰۰ [°]	-۵/۲۲	-۰/۱۱۹	LIQ
۰/۰۸۶ ^{***}	-۱/۷۱	-۸/۰۱	۰/۰۶۶ ^{***}	-۱/۸۴	-۶/۰۶	K
۰/۰۸۵ ^{***}	۱/۷۲	۷/۴۱	۰/۰۳۸ ^{**}	۲/۰۷	۶/۳۷	GDP
۰/۰۶۱ ^{***}	۱/۸۷	۰/۰۴۴	۰/۰۰۲ [°]	۳/۱۰	۰/۰۶۳	TO
۰/۰۰۰ [°]	۱۱/۰۹	۱۷/۹۴	۰/۰۰۰ [°]	۱۲/۱۹	۱۸/۲۵	C
۱۰۴۸			۱۰۴۸			Observation
۴۱			۴۱			countries

***، **، * و ° به ترتیب، معنی‌داری در سطح ۱۰، ۵، ۱ و درصد

مأخذ: یافته‌های تحقیق

۲-۵. سطوح مختلف تحریم‌ها

برای آزمون فرضیه دوم (H2)، هر یک از تحریم‌های سازمان‌ملل متحد و ایالات‌متحده را بر اساس تعاریف موجود در جدول (۱) به سه نوع تحریم خفیف، متوسط و شدید، طبقه‌بندی کرده و برای بررسی اثر هر کدام از نوع تحریم‌ها، متغیر مجازی و مدل جداگانه‌ای بکار برده‌ایم. بر همین اساس، طبق پژوهش نویانکرچ و نیومیر (Neuenkirch & Neumeier, 2015) در وارد کردن داده‌های متغیر تحریم که بر اساس شدت، تقسیم‌بندی شده، نکات زیر را لحاظ کرده‌ایم:

- ❖ تحریم شدید سازمان ملل و ایالات‌متحده: سالی که تحریم وجود دارد و ۵ سال قبل و ۵ سال بعد از تحریم، عدد ۱ را قرار داده‌ایم.
- ❖ تحریم متوسط سازمان ملل و ایالات‌متحده: سالی که تحریم وجود دارد و ۳ سال قبل و ۳ سال بعد از تحریم، عدد ۱ را قرار داده‌ایم.

❖ تحریم خفیف سازمان ملل: سالی که تحریم وجود دارد و ۳ سال قبل از تحریم، عدد ۱ را قرار داده‌ایم.

❖ تحریم خفیف ایالات متحده: سالی که تحریم وجود دارد و ۵ سال قبل از تحریم، عدد ۱ را قرار داده‌ایم.

۱-۲-۵. سطوح مختلف تحریم‌های سازمان ملل

$$Eq. (3) \quad Ms_{i,t} = \alpha_i + B'_1 UNMI_{i,t} + \gamma'_1 LIQ_{i,t} + \gamma'_2 K_{i,t} + \gamma'_3 GDP_{i,t} + \gamma'_4 TO_{i,t} + \delta_t + \varepsilon_{i,t}$$

$$Eq. (4) \quad Ms_{i,t} = \alpha_i + B'_1 UNMO_{i,t} + \gamma'_1 LIQ_{i,t} + \gamma'_2 K_{i,t} + \gamma'_3 GDP_{i,t} + \gamma'_4 TO_{i,t} + \delta_t + \varepsilon_{i,t}$$

$$Eq. (5) \quad Ms_{i,t} = \alpha_i + B'_1 UNSE_{i,t} + \gamma'_1 LIQ_{i,t} + \gamma'_2 K_{i,t} + \gamma'_3 GDP_{i,t} + \gamma'_4 TO_{i,t} + \delta_t + \varepsilon_{i,t}$$

جدول ۸. نتایج برآورد مدل: سطوح مختلف تحریم‌های سازمان ملل

مدل (۵)			مدل (۴)			مدل (۳)			
احتمال	آماره آزمون	ضریب رگرسیون	احتمال	آماره آزمون	ضریب رگرسیون	احتمال	آماره آزمون	ضریب رگرسیون	
-	-	-	-	-	-	۰/۵۰۴	۰/۶۷	۱/۳۸	Mild
-	-	-	۰/۴۵۱	۰/۷۵	۲/۶۴	-	-	-	Moderate
۰/۰۰۰۰*	۶/۰۹	۵۸/۶۵	-	-	-	-	-	-	Severe
۰/۰۰۰۰*	-۵/۱۳	-۰/۱۱	۰/۰۰۰۰*	-۵/۲۸	-۰/۱۲	۰/۰۰۰۰*	-۵/۲۰	-۰/۱۲	LIQ
۰/۰۰۰۰***	-۱/۷۷	-۵/۹۹	۰/۰۰۰۰***	-۱/۸۱	-۶/۲۷	۰/۰۰۰۰***	-۱/۷۸	-۶/۳۴	K
۰/۰۴۶**	۱/۹۹	۶/۲۸	۰/۰۴۱**	۲/۰۵	۶/۶۱	۰/۰۴۳**	۲/۰۲	۶/۶۹	GDP
۰/۰۰۱*	۳/۲۲	۰/۰۶۵	۰/۰۰۱*	۳/۲۲	۰/۰۶	۰/۰۰۱*	۳/۳۴	۰/۰۷۰	TO
۰/۰۰۰۰*	۱۲/۰۵	۱۷/۹۱	۰/۰۰۰۰*	۱۱/۹۴	۱۸/۳۴	۰/۰۰۰۰*	۱۱/۵۰	۱۸/۲	C
۱۰۴۸			۱۰۴۸			۱۰۴۸			Observation
۴۱			۴۱			۴۱			Countries

***، **، * و * به ترتیب، معنی‌داری در سطح ۱۰، ۵، و ۱ درصد

مأخذ: یافته‌های تحقیق

نتایج برآورد مدل‌ها، نشان می‌دهد که تحریم‌های خفیف و متوسط سازمان ملل، اگرچه می‌توانند اثر مثبت بر شاخص فلاکت داشته باشند ولی این اثر، بر شاخص فلاکت معنی‌دار نیست؛ اما تحریم‌های شدید سازمان ملل، تأثیری مثبت و معنی‌دار در جهت افزایش شاخص فلاکت داشته است. اعمال تحریم‌ها برحسب نوع تحریم‌ها، می‌تواند تأثیرات متفاوتی بر اقتصاد داشته باشد. سازمان ملل در

مرحله اول، به‌منظور ایجاد صلح و تقویت امنیت بین‌الملل، معمولاً تحریم تسلیحاتی را در دستور کار قرار می‌دهد؛ اما در صورت تخطی کشور هدف، تحریم‌ها شکل جدی‌تر و شدیدتری به خود خواهد گرفت تا جایی که تحریم‌های شدید، تقریباً تمام فعالیت‌های اقتصادی کشور هدف را در بر می‌گیرد و تأثیر منفی قابل ملاحظه‌ای بر اقتصاد کشور هدف خواهد گذاشت.

۲-۲-۵. سطوح مختلف تحریم‌های ایالات متحده

$$\text{Eq. (6)} \quad Ms_{i,t} = \alpha_i + B'_1 USMI_{i,t} + \gamma'_1 LIQ_{i,t} + \gamma'_2 K_{i,t} + \gamma'_3 GDP_{i,t} + \gamma'_4 TO_{i,t} + \delta_t + \varepsilon_{i,t}$$

$$\text{Eq. (7)} \quad Ms_{i,t} = \alpha_i + B'_1 USMO_{i,t} + \gamma'_1 LIQ_{i,t} + \gamma'_2 K_{i,t} + \gamma'_3 GDP_{i,t} + \gamma'_4 TO_{i,t} + \delta_t + \varepsilon_{i,t}$$

$$\text{Eq. (8)} \quad Ms_{i,t} = \alpha_i + B'_1 USSE_{i,t} + \gamma'_1 LIQ_{i,t} + \gamma'_2 K_{i,t} + \gamma'_3 GDP_{i,t} + \gamma'_4 TO_{i,t} + \delta_t + \varepsilon_{i,t}$$

جدول ۹. نتایج برآورد مدل: سطوح مختلف تحریم‌های ایالات متحده

مدل (۸)		مدل (۷)			مدل (۶)				
احتمال	آماره آزمون	ضریب رگرسیون	احتمال	آماره آزمون	ضریب رگرسیون	احتمال	آماره آزمون	ضریب رگرسیون	
-	-	-	-	-	-	۰/۰۰۱°	۳/۲۰	۳/۲۰	Mild
-	-	-	۰/۳۲۰	-۱/۰	-۱/۴۵	-	-	-	Moderate
۰/۰۰۰۰°	۴/۲۰	۱۲/۱۴	-	-	-	-	-	-	Severe
۰/۰۰۰۰°	-۵/۱۷	-۰/۱۱	۰/۰۰۰۰°	-۵/۱۰	-۰/۱۲	۰/۰۰۰۰°	-۴/۸۲	-۰/۱۱	LIQ
۰/۰۶۶۰۰۰°	-۱/۸۴	-۶/۰۸	۰/۰۶۶۰۰۰°	-۱/۸۴	-۷/۲۵	۰/۰۶۹۰۰۰°	-۱/۸۲	-۶/۷۶	K
۰/۰۳۸۰۰°	۲/۰۸	۶/۴۲	۰/۰۴۱۰۰°	۲/۰۵	۷/۴۷	۰/۰۵۳۰۰°	۱/۹۳	۶/۶۶	GDP
۰/۰۰۱°	۳/۳۲	۰/۰۶۸	۰/۰۰۳°	۲/۹۸	۰/۰۶۵	۰/۰۰۳°	۲/۹۷	۰/۰۶۴	TO
۰/۰۰۰۰°	۱۱/۷۲	۱۷/۴۸	۰/۰۰۰۰°	۱۱/۵۱	۱۸/۷۵	۰/۰۰۰۰°	۱۱/۴۶	۱۷/۷۹	C
۱۰۴۸		۱۰۴۸			۱۰۴۸			Observation	
۴۱		۴۱			۴۱			Countries	

***، ** و * به ترتیب، معنی‌داری در سطح ۰،۱۰، ۵ و ۱ درصد

مأخذ: یافته‌های تحقیق

نتایج برآورد مدل‌ها، نشان می‌دهد که اثر تحریم‌های متوسط ایالات متحده بر شاخص فلاکت معنی‌دار نیست؛ اما تحریم‌های خفیف و شدید سازمان ملل، تأثیری مثبت و معنی‌دار در جهت افزایش شاخص فلاکت داشته است؛ به‌طوری که تحریم‌های خفیف و شدید ایالات متحده، به ترتیب، به افزایش متوسط ۳/۲۰ و ۱۲/۱۴ درصدی در شاخص فلاکت منجر می‌شود. همچنان که ملاحظه می‌شود،

شدت تحریم‌ها، تأثیری مثبت و معنی‌دار بر شاخص فلاکت داشته است؛ به عبارت دیگر، با افزایش درجهٔ تشدید تحریم‌های اقتصادی، فلاکت در کشورهای هدف، افزایش یافته است که همسو با نتایج مطالعات نادمی و حسنوند (۲۰۱۹)، قربانی دست‌چردی (۲۰۱۸)، نادمی و صداقت (۲۰۱۸)، نویانکرچ و نیومیر (۲۰۱۶)، گرشاسبی و یوسفی (۲۰۱۶) و نویانکرچ و نیومیر (۲۰۱۵) است.

همچنین تأثیر تحریم‌های شدید سازمان ملل، بسیار بیشتر از تحریم‌های شدید ایالات‌متحده بوده است. تحریم‌ها در مرحله اول (خفیف)، به دنبال تغییر در رفتار کشور هدف با حداقل تنش اعمال می‌شوند؛ لذا ایالات‌متحده نیز در ابتدا با ممنوع کردن و استرداد کمک‌های مالی خارجی، کشورها را هدف قرار می‌دهد. زمانی که ایالات‌متحده تشخیص دهد که کشور هدف به تعهداتش پایبند نبوده، تحریم‌ها را تشدید خواهد کرد. با ادامه یافتن و تشدید تحریم‌ها از خفیف به متوسط، کشورهای هدف، با شیوه‌ها و ترفندهای مختلف، سعی در دور زدن تحریم‌ها می‌کنند و معمولاً در کوتاه‌مدت، موفقیت‌آمیز خواهد بود. در این میان، ایالات‌متحده نیز در کنار تشدید تحریم‌ها، با شناسایی و مسدود کردن مجراهای ایجاد شده برای دور زدن تحریم‌ها، وارد عمل خواهد شد. در این مرحله، انتظار می‌رود، تحریم‌های یک‌جانبه در تمام سطوح اقتصادی، تأثیرات چشمگیری بر کشور هدف بر جای بگذارد. شدت تحریم‌ها در ابتدا، از ورود تکنولوژی‌های پیشرفته جلوگیری و موجبات تضعیف توان تولیدی کشور را فراهم می‌کند. از سوی دیگر، در مراحل بعدی، تحریم‌ها در مبادلات پولی و بانکی، تحریم‌های نفتی و بیمه کشتیرانی، موجب اختلال شدید در صادرات و تولید داخل و مبادلات بین‌المللی کشورها شده و از طریق ایجاد دو اثر همزمان رکود و تورم بالا، به تشدید فقر مطلق (افزایش در شاخص فلاکت) در اقتصاد کشورهای هدف انجامیده است.

تحریم‌های شدید، می‌تواند بدترین پدیدهٔ ممکن یعنی رکود تورمی را به اقتصاد کشورها تحمیل کند؛ و از یک‌طرف، افزایش یکباره نرخ ارز، همانند یک شوک طرف عرضه به اقتصاد خواهد بود؛ زیرا بسیاری از صنایع داخلی، نیاز به مواد اولیه و کالاهای واسطه‌ای و سرمایه‌ای خارجی خواهند داشت که تهیهٔ آنها با نرخ ارز بالا آنهم در شرایط تحریم که هزینه‌های مبادلاتی را به دلیل ممنوع بودن بسیاری از مبادلات با این کشورها، شدیداً بالا می‌برد، موجب افزایش شدید هزینه‌های تولیدکنندگان داخلی خواهد شد.

در این شرایط، برخی بنگاه‌ها به دلیل افزایش بسیار بالای هزینه‌های تولید، یا تعطیل می‌شوند یا با کاهش قابل‌توجه ظرفیت تولیدی خود، به تولید ادامه خواهند داد؛ که به معنای یک شوک منفی طرف عرضه برای اقتصاد این کشورها خواهد بود و از منظر اقتصاد کلان، می‌توان آن را مشابه جابه‌جا شدن منحنی عرضهٔ کل اقتصاد به سمت چپ تعبیر کرد که موجب پدیدهٔ رکود تورمی در اقتصاد خواهد شد.

از سمت تقاضای اقتصاد اما، نه تنها تقاضای کالاها و خدمات کم نخواهد شد بلکه به دلیل نااطمینانی از آینده، ترس از تحریم‌های بیشتر و کمبود کالاهای اساسی، ممکن است، شاهد افزایش تقاضا در بسیاری از بازارها نیز باشیم. تقاضای سفته‌بازی در بازارهای طلا و ارز نیز به دلیل نوسانات شدید ارزی و ترس از آینده بازار، به اختلال بیشتر و برهم زدن تخصیص منابع به سمت سفته‌بازی و در نتیجه، تضعیف تولید کمک خواهد کرد.

نتایج برآورد در تمامی مدل‌ها، نشان می‌دهد که رشد نقدینگی، اثر منفی و معنی‌داری بر شاخص فلاکت داشته است. طبق نظریه‌های مقداری پول، در شرایطی که میزان فعالیت‌های اقتصادی و سرعت گردش پول ثابت بماند، می‌تواند نوعی رابطه مستقیم بین رشد نقدینگی و تورم وجود داشته باشد. زمانی که نرخ رشد نقدینگی از مقدار آستانه خود (۲۸ درصد) عبور می‌کند، باعث تشدید رکود تورمی (افزایش همزمان نرخ بیکاری و نرخ تورم) در کشور می‌گردد؛ در حالی که قبل از سطح آستانه، به بهبود رکود تورمی در کشور منجر می‌شود؛ بنابراین، اگر حجم نقدینگی از ۲۹ درصد رشد نکند، حتی می‌تواند به‌عنوان ابزاری جهت بهبود رکود تورمی استفاده شود (خانی قریه‌گپی و همکاران، ۱۳۹۲).

به دلیل محدودیت‌های ناشی از تحریم‌ها، تجارت کشورها، تحت تأثیر قرار گرفته و بخش زیادی از منابع مالی دولت‌ها، حذف و یا به شکل بلوکه شده در خواهد آمد؛ بنابراین، در شرایطی که کشورها با محدودیت‌های مالی داخلی و خارجی مواجه‌اند، رشد نقدینگی نیز تا سطحی خاص (سطح آستانه)، امکان‌پذیر خواهد بود.

طی دوره مورد بررسی و در سطح اطمینان ۹۰ درصد، موجودی سرمایه بر شاخص فلاکت (مجموع بیکاری و تورم)، تأثیر مثبت و معنی‌داری داشته که بیانگر مکمل بودن دو نهادۀ نیروی کار و سرمایه است. رابطه بین تولید ناخالص داخلی و شاخص فلاکت در مدل‌های فوق، یک رابطه مثبت و معنادار است. بررسی تاریخچه تحریم‌ها، نشان می‌دهد که کشورهای هدف تحریم را اکثراً کشورهای تشکیلی می‌دهند که از نظر میزان توسعه‌یافتگی، کشورهای کمتر توسعه‌یافته یا در حال توسعه تلقی می‌شوند. اقتصاد این کشورها از اقتصادهای تک‌محصولی وابسته به منابع طبیعی به شمار می‌آیند. نگاهی به وضعیت پیشرفت اقتصادی کشورهای دارای منابع طبیعی بویژه نفت، حاکی از نامناسب بودن عملکرد آنها (بجز کشورهایی مانند نروژ، آمریکا و ...)، برخلاف دارا بودن چنین منابعی است.

فرضیه نفرین منابع، بر مبنای این مشاهدات بنا شده است که اقتصادهای غنی از منابع طبیعی، به‌طور میانگین، از اقتصادهای فقیر از منابع طبیعی، رشد اقتصادی کندتری دارند. گسترده‌ترین بحث نظری در این خصوص، مربوط به مدل‌های بیماری هلندی است که توسط محققان مختلف، مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

مطالعاتی که توسط فان ویجنبرگن (Van Wijnbergen, 1984)، کروگمن (Krugman, 1987)، ماتسویاما (Matsuyama, 1992)، ساش و وارنر (Sachs & Warner, 1995) و گیلفاسون (Gylfason, 1999) صورت گرفته است که نشان می‌دهد که با افزایش تولید و درآمدهای حاصل از صادرات منابع طبیعی، بخش قابل مبادله (صنعت و کشاورزی) تضعیف شده و موجب ایجاد عدم تعادل بین بخش‌های اقتصادی کشور و تغییر سهم‌بری عوامل از بخش مولد به غیرمولد می‌شود که در نتیجه آن، رشد اقتصادی کاهش می‌یابد.

نتایج مطالعات، نشان داده است که کشورهای صادرکننده منابع طبیعی (که اکثراً نفت می‌باشد)، از شوک‌های منفی و مثبت در روند قیمت (مانند تحریم‌ها) زیان می‌بینند. بیشتر این دولت‌ها به علت اثر شوک‌های منفی قیمت، برای تأمین نیازهای اساسی کشور و بازپرداخت به موقع تعهدات خارجی، ناچار به اعمال محدودیت بر واردات کالاها و خدمات و صرفه‌جویی ارزی می‌شوند. از آنجا که در چنین کشورهایی، بخش بزرگی از واردات را کالاهای سرمایه‌ای و مواد اولیه موردنیاز بخش‌های تولیدی تشکیل می‌دهند، محدودیت اعمال شده بر واردات، می‌تواند آثار نامساعدی بر بخش تولیدی کشور به جای گذارد. نتیجه اجتناب‌ناپذیر چنین شرایطی، بروز فشارهای تورمی، افزایش نرخ ارز، رکود اقتصادی و افزایش بیکاری در جامعه خواهد بود. از سوی دیگر تکنانه‌های مثبت، موجب تقویت پول کشور و بنابراین، افزایش قیمت کالاهای وارداتی می‌شود. با افزایش هزینه‌های تولید، تولیدکنندگان، قدرت رقابت با رقبای خارجی را از دست می‌دهند. این موضوع، رکود اقتصادی، بیکاری و تورم بالا را در پی خواهد داشت (کمپجانی و همکاران، ۱۳۹۰).

شاخص باز بودن تجاری، تأثیر مثبت و معناداری بر شاخص فلاکت در گروه کشورهای منتخب دارد. بر اساس مدل بارو-گوردون (Barro & Gordon, 1983)، در یک اقتصاد بسته، سیاست پولی انبساطی، می‌تواند تحت شرایطی به مازاد تقاضا در اقتصاد منجر شده و در نتیجه، باعث افزایش سطح عمومی قیمت‌ها شود؛ ولی در یک اقتصاد باز، فشار برای افزایش قیمت‌ها، می‌تواند از طریق واردات و در نتیجه، توسط تغییر در تراز پرداخت‌ها کاهش یابد. به بیان دیگر، هرچه اقتصاد بازتر باشد، میزان تغییر در تراز پرداخت‌ها برای از بین بردن فشار تورمی بیشتر خواهد بود، لذا انتظار می‌رود که در اقتصادهای بازتر، تورم کمتری وجود داشته باشد. این استدلال برای یکی از شاخص‌های تأثیرگذار بر فلاکت یعنی تورم بود.

در متون تجارت بین‌الملل، نظریات متعددی با استفاده از تفاوت در فراوانی مطلق و نسبی عوامل تولید، تفاوت تکنولوژیک، تجارت استراتژیک، تجارت درون صنعتی و بین صنعتی برای توضیح علت تجارت و جریان تجاری میان کشورها شکل گرفته است. اصلی‌ترین نظریه سنتی که به بررسی ارتباط بین تجارت و قیمت نسبی کالاها و همچنین قیمت نسبی عوامل تولید در بین کشورها می‌پردازد،

نظریه هکچر و اوهلین (Heckscher & Ohlin) است. در ساده‌ترین حالت طبق نظریه هکچر و اوهلین، هر کشور، کالایی را صادر می‌کند که در تولید آن از عامل فراوان‌تر تولید به‌طور نسبی بیشتر استفاده شده باشد؛ بنابراین، تجارت باعث افزایش قیمت نیروی کار در کشورهایی خواهد شد که دارای فراوانی نسبی نیروی کار هستند (کشورهای در حال توسعه) و تولید کالایی که به‌طور نسبی از عامل کمیاب‌تر تولید بیشتر استفاده می‌کند، کاهش می‌یابد.

در نهایت، تمایل به سمت برابری جزئی قیمت عوامل تولید در دو کشور، به کاهش قیمت عامل کمیاب‌تر نسبت به قیمت عوامل فراوان‌تر تولید منجر خواهد شد. لذا انتظار می‌رود در بلندمدت، با افزایش تجارت و باز بودن اقتصاد یک کشور، اشتغال نیز افزایش یابد؛ ولی برخلاف تئوری‌های فوق، رابطه به‌دست آمده بین شاخص باز بودن تجاری و فلاکت، یک رابطه مثبت و معنی‌دار بوده، می‌توان این‌گونه استدلال کرد که از سال‌های اخیر به دلیل تحریم‌های وارده، ایران با کشورهای کمتری، رابطه تجاری داشته و لذا از درجه باز بودن تجاری کمتری نیز برخوردار بوده، بنابراین، اثر باز بودن تجاری بر برآیند دو شاخص تورم و بیکاری، موجب افزایش شاخص فلاکت در ایران شده است.

۶. نتیجه‌گیری و پیشنهادات

در مطالعه حاضر، به بررسی اثر زمانی و شدت تحریم‌های سازمان ملل و ایالات متحده بر شاخص فلاکت در ۴۱ کشور تحریم شده طی سال‌های ۲۰۱۸-۱۹۹۱، با استفاده از داده‌های ترکیبی نامتوازن جدید و روش حداقل مربعات تعمیم‌یافته (GLS)، پرداخته شده است. نتایج حاصل از برآورد مدل‌های مربوط به بررسی اثر زمانی تحریم‌های سازمان ملل و ایالات متحده، نشان داد که در ارتباط با تأثیر تحریم‌ها بر شاخص فلاکت، اثر زمانی وجود ندارد؛ به‌طوری که گذشت زمان، در افزایش یا کاهش تأثیر تحریم‌ها بر شاخص فلاکت، تأثیری ندارد.

همچنین، نتایج تخمین مدل‌های مرتبط با بررسی اثر شدت تحریم‌های سازمان ملل و ایالات متحده بر شاخص فلاکت، نشان می‌دهد، اعمال تحریم‌های خفیف و متوسط سازمان ملل، اگرچه می‌توانند اثر مثبت بر شاخص فلاکت داشته باشند ولی این اثر بر شاخص فلاکت، معنی‌دار نیست؛ اما تحریم‌های شدید سازمان ملل، تأثیری مثبت و معنی‌دار در جهت افزایش شاخص فلاکت داشته است.

از طرف دیگر، اعمال تحریم‌های متوسط ایالات متحده، تأثیر معناداری بر شاخص فلاکت نداشته، ولی تحریم‌های خفیف و شدید ایالات متحده، به ترتیب، با متوسط ضرایب ۳/۲۰ و ۱۲/۱۴، تأثیری مثبت و معنی‌دار در جهت افزایش شاخص فلاکت داشته است. نتایج نشان می‌دهد که دولت‌ها باید با جدیت بیشتری به مدیریت نقدینگی، رهایی از اقتصاد تک‌محصولی و وابستگی به درآمد حاصل از

محصول خاص، حل موانع اصلی ورود تجارت و سرمایه‌گذاری ناشی از تحریم‌های اقتصادی توجه کنند.

همچنین اتخاذ اقدامات فوری مجامع جهانی و حقوق بشری جهت لغو تحریم‌های شدید تجاری، مالی، نفتی و بانکی علیه اقتصاد کشورهای هدف، ضرورت دارد و برای کشورهای هدف تحریم، حیاتی است. در این راستا، توافق مالی با اروپا برای مبادلات اقتصادی و رفع موانع ارتباط مالی بانک‌های داخلی با نظام مالی بین‌الملل، امری لازم و حیاتی محسوب می‌شود و نظر به اینکه تحریم‌ها تأثیر قابل توجهی بر مجموع تورم و بیکاری (شاخص فلاکت) دارند، در چنین شرایطی، رکود تورمی دور از انتظار خواهد بود.

برای حل هر کدام از دو معضل تورم و رکود، از سیاست‌های خاص استفاده می‌شود و عموماً سیاست‌های پولی استفاده شده برای شرایط تورم، متضاد با سیاست‌های قابل استفاده برای رکود، به‌نحوی که در نظریه‌های اقتصادی در شرایط تورمی، از سیاست انقباضی پولی، و در شرایط رکودی، سیاست انبساطی پولی و سیاست انبساطی مالی پیشنهاد می‌گردد. لیکن در شرایطی که افزایش شاخص فلاکت ناشی از افزایش همزمان تورم و بیکاری باشد، انتخاب و به‌کارگیری سیاست مناسب، بسیار دشوار است، به‌نحوی که اجرای سیاست انقباضی پولی، به رکود و سیاست انبساطی پولی نیز به تورم منجر خواهد شد.

از این‌رو، تصمیم به انتشار اوراق، عاقلانه‌ترین تصمیمی است که دولت در شرایط بحرانی فعلی با استفاده از آن، می‌تواند، هم نیازهای نقدینگی خود را برطرف سازد و هم، از افزایش پایه پولی و تورم در جامعه جلوگیری کند.

با توجه به محدودیت‌های تحقیق، طبقه‌بندی تحریم‌ها به تفکیک تحریم‌های ایالات‌متحده، اتحادیه اروپا و سازمان ملل متحد، به‌کارگیری متغیرهای پروکسی مختلف از جمله متغیر مقیاس به‌جای متغیر موهومی برای تحریم‌ها و استفاده از روش‌های دیگر اقتصادسنجی و متغیرهای کنترلی متفاوت، از جمله پیشنهادات برای تحقیقات آتی می‌باشد.

منابع و مأخذ

- Aghaei, M.; Rezaghilizadeh, M., & MohammadRezaei, M. (2018). Investigating the impact of economic and trade sanctions on trade relations between Iran and major trade partner countries. *Strategic Studies in Public Policy*, 8 (28): 49-68.
- Afesorgbor, S.K. and Mahadevan, R. (2016). The impact of economic sanctions on income inequality of target states. *World Development*, 83: 1-11.
- Amadeh, H.; Alizadeh, A., & Baqalian, M. (2015). The impact of economic sanctions on employment levels in Iran. *Economic Strategy Quarterly*, 3 (11).
- Alnasrawi, A. (2001). Iraq: Economic sanctions and consequences, 1990-2000. *Third World Quarterly*, 22(2): 205-218.
- Baltagi, B. (2008). *Econometric Analysis of Panel Data*. John Wiley & Sons.
- Barro, R.J. (1999). Reagan Vs. Clinton: Who's the economic champ. *Business Week*, 22(5).
- Cashen, E. (2017). The impact of economic sanction. From link: <https://www.worldfinance.com/special-reports/the-impact-of-economic-sanctions>
- Caruso, R. (2003). The impact of international economic sanctions on trade: An empirical analysis. *Peace Economics, Peace Science and Public Policy*, 9(2).
- Domac, I., & Shabsigh, G. (1999). Real exchange rate behavior and economic growth: Evidence from Egypt, Jordan, Morocco, and Tunisia, IMF Working Papers, 99/040: 1-24.
- Dornbusch, R. (1987). Collapsing exchange rate regimes. *Journal of Development Economics*, 27(1-2): 71-83.
- Eyler, R. (2007). *Economic Sanctions: International Policy and Political Economy at Work*. Springer.
- Evenett, S.J. (2002). The impact of economic sanctions on South African exports. *Scottish Journal of Political Economy*, 49(5): 557-573.
- Edwards, S. (1989). Exchange controls, devaluations, and real exchange rates: The Latin American experience. *Economic Development and Cultural Change*, 37(3): 457-494.
- Fadaei, M., & Derakhshan, M. (2015). Analyzing the short-term and long-term effects of economic sanctions on economic growth in Iran. *Journal of Economic Growth and Development Research*, 5 (18): 132-113.
- Fotourehchi, Z. (2020). Are UN and US economic sanctions a cause or cure for the environment: Empirical evidence from Iran. *Environment Development and Sustainability*, 22: 5483-501.
- Ghorbani Dastgerdi, H.; Yusof, Z.B., & Shahbaz, M. (2018). Nexus between economic sanctions and inflation: A case study in Iran. *Applied Economics*, 50(49), 5316-34.

- Garshasbi, A., & Yousefi, M. (2016). Investigating the effects of international sanctions on Iran's macroeconomic variables. *Economic Modeling Research*, 7 (25): 129-182.
- Gala, P., & Lucinda, C. R. (2006). Exchange rate misalignment and economic growth; old and new evidence. *Economica, Brezilia*, 7(4): 165-187.
- Gylfason, T.; Herbertsson, T.T., & Zoega, G. (1999). A mixed blessing: Natural resources and economic growth. *Macroeconomic Dynamics*, 3(2): 204-225.
- Hovi, J.; Huseby, R., and Sprinz, D.F. (2005). When do (imposed) economic sanctions work?. *World Politics*, 57(4): 479-499.
- Heine-Ellison, S. (2001). The impact and effectiveness of multilateral economic sanctions: A comparative study. *The International Journal of Human Rights*, 5(1): 81-112.
- Hufbauer, G.; Schott, J.; Elliott, K.A., & Oegg, B. (2009). *Economic Sanctions Reconsidered: History and Current Policy*. third ed. Institute for International Economics, Washington, DC.
- Hufbauer, G.C.; Schott, J.J., and Elliott, K.A. (1990). *Economic Sanctions Reconsidered: History And Current Policy* (Vol. 1). Peterson Institute.
- Khateri, Z.; Najarzadeh, R., & Agheli, L. (2019). The impact of economic sanctions on capital accounts in Iran. *Quarterly Journal of Quantitative Economics*. Available in <https://dx.doi.org/10.22055/jqe.2019.29594.2085>
- Kazeruni, S. A., & Khezri, E. (2018). Investigating the effect of economic sanctions on the import of capital, intermediate and consumer goods of Iran during the period 1360-1392. *Journal of Parliamentary and Strategic Research*, 93(25), 393-420
- Kimasi, M.; GhaffariNejad, A.H., & Rezaei, S. (2016). The impact of banking sanctions on their profitability. *Monetary and Banking Research*, 9 (28): 171-197.
- Khani, N.; Sahabi, B.; Azizi, F., & Sabbagh Kermani, M. (2014). Identifying the causes of stagflation in Iran: A method of correcting a threshold error. *Journal of Economic Modeling*, 7 (24): 19-35.
- Komijani, A.; Sobhanian, M.H., & Bayat, S. (2012). Asymmetric effects of oil revenue growth on inflation in Iran using VECM method. *Journal of Economics*, 12 (45): 201-226.
- Krugman, P. (1987). The narrow moving band, the Dutch disease, and the competitive consequences of Mrs. Thatcher: Notes on trade in the presence of dynamic scale economies. *Journal of Development Economics*, 27(1-2), 41-55.
- Lacy, D., and Niou, E.M. (2004). A theory of economic sanctions and issue linkage: The roles of preferences, information, and threats. *The Journal of Politics*, 66(1): 25-42.
- Matsuyama, K. (1992). Agricultural productivity, comparative advantage, and economic growth. *Journal of Economic Theory*, 58(2): 317-334.

- Nademi, Y., & Hassanvand, D. (2019). Severity of sanctions and poverty in Iran: The necessity of lifting sanctions from a human rights perspective. *Strategic Studies in Public Policy*, 9 (31): 153-171.
- Nademi, Y., & Sedaghat Kalmarzi, H. (2018). Investigating the effect of oil price shocks and economic sanctions on unemployment regimes in Iran using Markov switching approach. *Iranian Journal of Energy Economics*, 7(26), 156-131.
- Nademi, Y.; Jalili Kamjoo, P., & Khochiani, R. (2017). Econometric modeling of the impact of sanctions on the foreign exchange market and its transfer mechanism to macroeconomic variables in Iran. *Econometric Modeling*, 2 (2): 61-87.
- Nephew, R. (2017). *The Art of Sanctions: A View from the Field*. Columbia University Press.
- Neuenkirch, M., and Neumeier, F. (2016). The impact of US sanctions on poverty. *Journal of Development Economics*, 121: 110-119.
- Neuenkirch, M., and Neumeier, F. (2015). The impact of UN and US economic sanctions on GDP growth. *European Journal of Political Economy*, 40: 110-125.
- Okun, A.M. (1970). *The Political Economy of Prosperity*. The Brookings Institution Washington D.C.
- Pourshahabi, F., & Dahmardeh, N. (2014). The effects of economic sanctions and speculative attacks on inflation. *Iranian Economic Review*, 18(3): 45-67.
- Pape, R.A. (1997). Why economic sanctions do not work. *International Security*, 22(2): 90-136.
- Peksen, D., and Son, B. (2015). Economic coercion and currency crises in target countries. *Journal of Peace Research*, 52(4): 448-462.
- Peksen, D. (2009). Better or worse? The effect of economic sanctions on human rights. *Journal of Peace Research*, 46(1): 59-77.
- Razin, O., and Collins, S.M. (1997). Real exchange rate misalignments and growth (No. w6174). National Bureau of Economic Research.
- Sadat Akhavi, M., & Hosseini, SH. (2017). Assessing the impact of economic sanctions on inflation in Iran's economy. *Applied Economics*, 7(21): 33-50.
- Sachs, J. D., & Warner, A. M. (1995). Natural resource abundance and economic growth (No. w5398). National Bureau of Economic Research.
- Tuzova, Y., and Qayum, F. (2016). Global oil glut and sanctions: The impact on Putin's Russia. *Energy Policy*, 90: 140-151.
- Van Wijnbergen, S. (1984). The Dutch Disease': a disease after all?. *The Economic Journal*, 94(373): 41-55.
- Yang, J.; Askari, H.; Forrer, J., and Zhu, L. (2009). How do US economic sanctions affect EU's trade with target countries?. *World Economy*, 32(8): 1223-44.
- Fotourehchi, Z. (2020). Are UN and US economic sanctions a cause or cure for the environment: Empirical evidence from Iran. *Environment, Development and Sustainability*, 22(6): 5483-501.